

Opvoeddebatten met Marokkaanse vaders

Een methodiekbeschrijving

Opvoeddebatten met Marokkaanse vaders

Een methodiekbeschrijving

Marjolijn Distelbrink (Verwey-Jonker Instituut)
Renske van der Gaag (Verwey-Jonker Instituut)
Shakuur Halane (Trias Pedagogica)
Veerle Knippels (Hogeschool Inholland)
Abdellah Mehraz (Trias Pedagogica)
Pauline Naber (Hogeschool Inholland)

September 2012

Inhoud

Inleiding	5
1 Probleemanalyse	11
1.1 Ontstaansgeschiedenis van de opvoeddebatten	11
1.2 Marokkaanse vaders en opvoeding	12
1.3 Waarom opvoeddebatten?	20
2 Doel en doelgroep	25
2.1 Doelgroep	25
2.2 Doelen	27
3 Inhoud van en ervaringen met opvoeddebatten	31
3.1 Wie wat waar?	31
3.2 Opzet van het eerste debat	32
3.3 Vervolgdebatten	38
3.4 Werkzame elementen in de opvoeddebatten	42
3.5 Werkt het?	51
4 Wat is er nodig voor een opvoeddebat?	55
4.1 Kwalificaties en kenmerken debatleider	55
4.2 De training	56
4.3 Randvoorwaarden	58
Geraadpleegde literatuur	63
Bijlagen	
1 Interviews met sleutelinformanten	67
2 Gesprekken met Trias Pedagogica en getrainde debatleiders	68
3 Observaties en gesprekken met vaders	69

Met dank aan de sleutelpersonen, debatleiders en vaders die aan het onderzoek deelnamen, en aan Miriam Moons, docent Pedagogiek bij Hogeschool Inholland.

Inleiding

Opvoedebatten met Marokkaanse vaders

Trias Pedagogica, een onafhankelijk adviesbureau voor interculturele pedagogiek, opvoeding en vaderschap, ontwikkelde de afgelopen jaren de methodiek 'Opvoedebatten met Marokkaanse vaders'. Via deze methodiek zijn vele debatten gehouden met diverse groepen Marokkaanse vaders in Nederland. Stichting Kinderpostzegels Nederland (SKN) droeg bij aan het uitrollen van de methodiek. Met middelen van deze stichting zijn in 2010 en 2011 door de initiatiefnemers van Trias Pedagogica debatleiders getraind om opvoedebatten met Marokkaanse vaders te leiden, waarna meer vaders zijn bereikt. Ook is met financiële steun van SKN een voorlichtingsfilm (voor jongere vaders) gemaakt. Eerder is al een korte film over en voor de eerste generatie vaders ontwikkeld. De films worden gebruikt in de opvoedebatten, maar ook in communicatie met externen. Trias Pedagogica zet de films onder andere in bij het trainen van professionals binnen de jeugdhulpverlening. De methodiek stond tot nu toe nog niet op papier.

Methodiekbeschrijving

Van DMO Amsterdam en Stichting Kinderpostzegels Nederland ontving Trias Pedagogica in 2012 financiële middelen om de methodiek door te ontwikkelen en te beschrijven, zodat deze inzichtelijk en overdraagbaar wordt. Twee activiteiten zijn gefinancierd:

- a. het op papier zetten van de methodiek, en;
- b. het ontwikkelen van beeldmateriaal, gericht op vooral jonge vaders, voor vervolgebatten die vaak op een eerste debat met vaders volgen.

De tekst die voor u ligt is de methodiekbeschrijving. Deze is geschreven door onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut en het lectoraat Leefwerelden van Jeugd van Hogeschool Inholland, in nauwe samenspraak met Trias Pedagogica. Om de methodiekbeschrijving te realiseren zijn aanvullend middelen vrijgemaakt vanuit de Kenniswerkplaats Tienplus, één van de drie door ZonMw gefinancierde academische werkplaatsen Diversiteit in het Jeugdbeleid. Binnen deze kenniswerkplaats werken onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut, Hogeschool Inholland en de Vrije Universiteit samen met het Amsterdamse veld van opvoedondersteuning aan onder andere methodiekbeschrijvingen van *practice based* ontwikkelde methodieken voor

migrantenouders.¹ Het beeldmateriaal dat is ontwikkeld met financiële steun van DMO en SKN zal in de zomer van 2012 klaar zijn en wordt vanaf dan ingezet bij de opvoeddebatten.

In deze methodiekbeschrijving kunt u lezen hoe de opvoeddebatten zijn ontstaan, waarom ze zijn ontwikkeld, wat en wie ze willen bereiken, hoe ze vorm krijgen en welke varianten er in de praktijk zijn. Ook komen randvoorwaarden voor de uitvoering ervan aan de orde. De beschrijving is bedoeld voor geïnteresseerden in de methode en potentiële debatleiders. Wie debatten wil leiden of één of meer opvoeddebatten wil (laten) organiseren, kan contact opnemen met bureau Trias Pedagogica. De methodiek 'Opvoeddebatten met Marokkaanse vaders' is eigendom van Trias Pedagogica en kan niet zonder training van de beoogde debatleiders worden uitgevoerd. Trias Pedagogica beschikt overigens zelf over een pool van debatleiders die de debatten kunnen leiden in verschillende gemeenten.

Onderzoek

Deze methodiekbeschrijving is geschreven aan de hand van onderzoeksbevindingen over de debatten. Om te beginnen is door de onderzoekers een literatuurstudie uitgevoerd over de opvoeding in Marokkaanse gezinnen, de rol van vaders, de (expliciete of impliciete) vragen over opvoeding en behoeften aan steun bij de opvoeding bij vaders, en de vorm die deze steun zou moeten hebben. Kortom, een probleemanalyse vanuit de literatuur. Om de probleemanalyse aan te vullen zijn gesprekken gevoerd met vijf Marokkaanse sleutelinformanten met een (ped)agogische achtergrond (zie bijlage 1 voor meer details).

Om de methodiek helder te krijgen (methodiekarticulatie) zijn documenten van Trias Pedagogica bestudeerd, waaronder powerpoints, trainingsmateriaal en filmmateriaal. Mede naar aanleiding van deze documenten hielden de onderzoekers gesprekken met de medewerkers van Trias Pedagogica en met drie getrainde debatleiders (zie bijlage 2). Tot slot observeerden ze bij drie debatten en interviewden ze na afloop daarvan 23 vaders (zie bijlage 3). De interviews met vaders dienden om de ervaringen van deelnemers in beeld te krijgen. Het onderzoek is uitgevoerd door een team van onderzoekers van Hogeschool Inholland en het Verwey-Jonker Instituut.

1 Dit is één van de activiteiten. Er zijn meer deelprojecten, onder andere gericht op het versterken van de verbinding tussen opvoedondersteuning vanuit het Ouder-en-Kindcentrum (het Amsterdamse Centrum voor Jeugd en Gezin) en scholen resp. migrantenzelforganisaties, het onderzoeken van diversiteitsgevoeligheid van Triple P en ontwikkelen van diversiteitgevoelig onderwijs. Zie verder www.kenniswerkplaats-tienplus.nl.

Opbouw van de methodiekbeschrijving

In het volgende hoofdstuk bespreken we hoe de opvoeddebatten zijn ontstaan. Daarnaast komt aan de orde waarom juist een opvoeddebat de manier kan zijn om met Marokkaanse vaders in gesprek te raken over opvoeding. Hoofdstuk 2 beschrijft de doelen en doelgroep van de opvoeddebatten. In hoofdstuk 3 worden de opvoeddebatten zelf beschreven: welke vorm hebben ze, wat zijn belangrijke werkzame elementen? Hoofdstuk 4 gaat in op de randvoorwaarden voor het realiseren van een opvoeddebat: wat heb je ervoor nodig? In de bijlagen bij deze methodiekbeschrijving is meer te lezen over de bronnen voor dit onderzoek.

Het figuur op de volgende pagina geeft een schematische weergave van de methodiek, met verwijzing naar de hoofdstukken waarin de betreffende thema's worden besproken.

Opvoeddebatten met Marokkaanse vaders Trias Pedagogica

Doelgroep

- Eerste generatie of oudere Marokkaanse vaders. Zij staan iets verder van de Nederlandse maatschappij en opvoeding af, zijn in veel gevallen wat lager opgeleid. Niet gewend om te praten over opvoeding. Rollen vader en moeder zijn vaak strikt afgebakend. Veel vragen over afstemming vader-moeder en opvoeden in Nederland.
- Tweede generatie of jongere Marokkaanse vaders met vaak nog jonge kinderen. Zij kennen de Nederlandse samenleving beter, beheersen de taal beter en zijn wat vaker middelbaar of hoger opgeleid. Iets andere opvoedvragen, vaak over opvoeden en Islam.

Werving

- Trias Pedagogica: eigen netwerk, aanspreken vaders, moskee, sportclubs etc.
- Organisatie waar opvoeddebatten plaatsvinden (bijvoorbeeld een school): eigen netwerk, vaders aanspreken, vaders die al deelnemen aanspreken om omgeving enthousiast te maken voor vervolgebatten.

Nabespreken en vervolg

Aan het einde van het algemene debat vraagt de debatleider de vaders of zij verder willen debatteren over deze onderwerpen. Als zij dat willen volgen vervolgebatten met elke keer een specifiek thema.

Doelen

- Vaders worden zich ervan bewust dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor de opvoeding.
- Vaders worden zich bewust van goede afstemming vader-moeder, betrokkenheid.
- Vaders verwerven kennis over verschillende opvoedstijlen, positief opvoeden.
- Vaders worden zich bewust van ontwikkelingsstadia en leefwereld van kinderen.
- Vaders krijgen inzicht in en kennis over het Nederlandse systeem van opvoeding, onderwijs en vrijetijdsbesteding.

Randvoorwaarden

- Geen voor vaders bekende debatleider of trainer. Vaders nemen zo iemand niet serieus. Geestelijk leider kan wel bekende zijn van de groep en toch debatleider zijn.
- Samenwerking lokale (zelf)organisaties.
- Vertrouwde lokatie, avond/weekend, in eigen taal.
- Debatleider: kennis taal/cultuur/religie, herkenbaar, naast vaders staan; sociale kaart.

schematische samenvatting

Opzet Algemeen opvoeddebat

1. Inloop/welkom door debatleider.
2. Film over opvoedthema's in eigen taal met Marokkaanse acteurs.
3. Discussie over deze thema's.
4. Pauze.
5. Powerpoint presentatie over thema uit discussie en verdere discussie.
6. Evaluatie/afsluiting.

Gebruikt filmmateriaal verschild tussen eerste en tweede generatie. Bij tweede generatie vaker inzet imam in de discussie. Ook wat eerder andere werkvormen, bijvoorbeeld rollenspel.

Vervolgdebatten: voorbeeld thema's

- Participatie en opvoeden in twee culturen.
- Opvoeden en vaderschap.
- Afstemmen tussen partners in de opvoeding.
- Externe hulp.
- Opvoeddebat vaders en kinderen.

Deze debatten volgen in principe de opbouw van het eerste debat.

Wel is er meer ruimte voor andere werkvormen, zeker met jongere vaders.

Mening sleutelinformanten

- Steun bij opvoeding nodig voor Marokkaanse vaders.
- Methode kan door aanpak vaders bereiken die anders niet snel steun zoeken bij opvoeding.

Training debatleiders

Tweedaagse training

- Thema's opvoeding en opvoedondersteuning.
- Pedagogische visies en interculturele pedagogiek.
- Migratiegeschiedenis en cultuur.
- Vaardigheden presenteren en leiden van opvoeddebat.

Kernelementen voor succes

- Debatvorm (minder bedreigend, wantrouwen overwinnen, zelf mening geven, ruimte voor emoties, in eigen kring).
- Gebruik van film (vertrouwen kweken debatleider, laten zien dat er ruimte is voor emotie, aansprekende en herkenbare input voor discussie).
- Laagdrempeligheid (vertrouwde lokatie, eigen taal, vaders onder elkaar, boodschap bij werving).
- Vertrouwen winnen: rol van de debatleider (naast vaders staan, herkenbaar, complimenten geven, humor, gerust stellen).
- Aandacht opvoeden in de migratie context.
- Eventueel overtuigen via religie.
- Laten ervaren (rollenspel, complimenten).

1 *Probleemanalyse*

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal waarom opvoeddebatten zijn ontwikkeld en waarom ze nodig zijn: wat zijn problemen of vragen die Marokkaanse ouders, en in het bijzonder Marokkaanse vaders, tegenkomen in de opvoeding? Hoe zoeken ze daarbij (al dan niet) naar steun? Waarom zijn opvoeddebatten een goede vorm om vaders te bereiken? Dit hoofdstuk is gebaseerd op gesprekken met de medewerkers van Trias Pedagogica (vooral benut voor paragraaf 1.1), literatuur over Marokkaanse vaders en opvoeding, en gesprekken met Marokkaanse sleutelinformanten.

1.1 *Ontstaansgeschiedenis van de opvoeddebatten*

Marokkaanse vaders worden moeilijk bereikt door reguliere vormen van opvoedondersteuning, terwijl zij wel vragen en onzekerheden hebben over de opvoeding, en ook kampen met problemen bij hun opgroeiende kinderen (Pels, Distelbrink & Postma, 2009a; Pels, 2005). Trias Pedagogica ontwikkelde daarom vanaf 2007 een methode om met vaders in gesprek te raken over de opvoeding, en vaders ook met elkaar in gesprek te brengen: opvoeddebatten met Marokkaanse vaders. Uiteenlopende ervaringen met opvoedondersteuning aan vaders vanaf 2002 vormden een belangrijke basis. In de opvoeddebatten wordt het onderwerp opvoeding op een laagdrempelige manier ter sprake gebracht met grote groepen vaders. Intussen zijn enkele honderden vaders in Nederland met de methodiek bereikt. De opvoeddebatten zijn een manier om vaders aan het denken te zetten over hun eigen rol, hun eigen opvoedvragen te verhelderen, daarover met andere vaders van gedachten te wisselen en vaders vatbaar te maken voor het idee dat ze ergens terecht kunnen om over opvoeding te praten. De debatten worden vaak georganiseerd in samenwerking met vertegenwoordigers van migrantenzelforganisaties en moskeeën, of ook scholen. Dat gebeurt in opdracht van een gemeente, een welzijnsorganisatie in een bepaalde wijk, maar ook wel op aanvraag van een specifieke school.

De ontwikkeling van de opvoeddebatten verliep fasegewijs. In de beginfase heeft Trias Pedagogica vooral geïnvesteerd in het uitvinden van voor Marokkaanse ouders belangrijke thema's, die in de debatten zouden moeten terugkeren. De ontwikkelaars hielden gesprekken met ouders en leerden zelf ook al doende uit de opvoeddebatten die ze organiseerden. Een belangrijk

onderwerp dat bij veel vaders leeft bleek de gebrekkige afstemming tussen moeders en vaders over de opvoeding. Over dit thema werd een kort filmfragment opgenomen met acteurs. Dit filmfragment werd al in de eerste debatten die Trias Pedagogica organiseerde vertoond. Het bleek voor vaders een mooie 'trigger' om met elkaar in gesprek te gaan over dit onderwerp. Het maakte veel los.

De eerste debatten vonden plaats met oudere vaders van de eerste generatie (als volwassenen naar Nederland gekomen vanaf de jaren '60/'70 van de vorige eeuw). In 2008 werd van een dergelijk debat een filmopname gemaakt. Deze is bewerkt om te gebruiken als materiaal om andere professionals te laten zien wat een opvoeddebat inhoudt. Maar ook werd de film ingezet bij opvoeddebatten zelf. Het is gebleken dat het vertonen van de film, waarin andere vaders over de opvoeding debatteren, een heel geschikte manier is om vertrouwen te wekken en het gesprek over opvoeding op gang te brengen.

Intussen is de doelgroep vaders die deelneemt aan de debatten verbreed. Ook jongere vaders, vaak deels in Nederland opgegroeid, komen op de debatten af en nemen eraan deel. Evenals voor de oudere doelgroep zijn de opvoeddebatten voor hen vaak een eerste gelegenheid om met andere vaders in gesprek te raken over opvoeding en de eigen rol als vader. Wel liggen de vraagstukken bij de jongere groep vaak iets anders, zoals in het volgende hoofdstuk wordt toegelicht. Intussen is ook voor de jongere groep een korte film ontwikkeld die tijdens de (eerste) debatten met vaders wordt vertoond, zoals toegelicht in de inleiding. De laatste jaren is druk gewerkt aan het verder verspreiden van de methodiek door o.a. het trainen van debatleiders. Daarnaast wordt zoals geschetst druk gewerkt aan de doorontwikkeling van de methodiek, onder andere door het maken van filmfragmenten voor vervolgddebatten.²

1.2 *Marokkaanse vaders en opvoeding*

Voordat we ingaan op hoe de debatten zijn opgezet, gaan we eerst in op de achtergrond van de opvoeddebatten. Waarom zijn er opvoeddebatten nodig voor Marokkaanse vaders? We baseren ons op literatuuronderzoek en op kennis van sleutelinformanten met wie is gesproken.

2 Zoals nog zal worden toegelicht woont één groep vaders doorgaans meer debatten achter elkaar bij, en daarbij is er een onderscheid in vorm en inhoud tussen het 'eerste' debat en vervolgddebatten.

Betrokkenheid van vaders

Betrokkenheid bij de opvoeding door vaders is een thema dat steeds meer aandacht krijgt in beleid en onderzoek (bijv. Pels, Ketner & Naber, 2012; De Hoog, Harthoorn & Servage, 2011). Vaders van uiteenlopende herkomst zoeken zelf naar meer betrokkenheid en een nieuwe invulling van hun rol, die bij de ontwikkelingen in de huidige maatschappij past. Moeders en jeugdigen vragen van vaders ook nieuwe vormen van betrokkenheid (ibid.). Het is echter nog niet gemakkelijk om de stap te maken naar nieuw vaderschap. Een deel van zowel autochtone als migrantenvaders wil graag een goede of betere band met kinderen en actiever betrokken zijn bij de opvoeding, maar realiseert dat in de praktijk nog lang niet altijd. De Nederlandse omgeving speelt daarbij ook een rol. Nederland wordt door onderzoekers wel gekarakteriseerd als 'moederland' (De Hoog, 2003). Moeders blijven in de meeste gezinnen hoofdverzorgers en -opvoeders, terwijl vaders in verreweg de meeste gevallen hoofdkostwinners blijven. De moeder wordt zowel door ouders zelf als professionals vaak als belangrijkste opvoeder beschouwd. Voorzieningen, zowel scholen als instellingen voor opvoedondersteuning, richten zich doorgaans op moeders, veel minder op vaders (bijv. Blokland, 2010). Voor veel vaders en moeders is een geheel gelijke taakverdeling waarbij moeders en vaders min of meer inwisselbaar zijn overigens geen einddoel. Maar er valt nog veel terrein te winnen in het realiseren van een grotere betrokkenheid van vaders.

Vaders' deelname aan gezinsinterne taken is niet alleen wenselijk omdat vaders (en moeders) meer betrokkenheid willen. Vaderbetrokkenheid is een zeer belangrijke voorwaarde voor emancipatie van vrouwen, in de zin van hun arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid. Daarnaast is de opvoedende rol van vaders van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen (voor een overzicht zie Pels et al., 2012). Vaders leveren hun eigen unieke bijdrage aan de ontwikkeling van kinderen. Zij stimuleren bijvoorbeeld meer autonomie bij kinderen en zijn ook als rolmodel op andere terreinen van belang dan moeders. De afwezigheid van vaders als opvoeder - ook al maken zij deel uit van het gezin - kan negatief uitpakken voor kinderen (bijv. Distelbrink, Geense & Pels, 2005; Tavecchio & Bos, 2011). Het is dus van belang ouders te ondersteunen bij het versterken van de positie en rol van vaders als opvoeders. Daarnaast kan worden gewezen op het belang van mannelijke rolmodellen voor jongens. Ook in het kader van de preventie van criminaliteit groeit de aandacht voor de vaderrol (bijv. Pels, 2003), wat gezien

de oververtegenwoordiging van Marokkaanse jeugdigen (met name jongens) in criminaliteitscijfers van groot belang is (Pels, 2008).

Marokkaanse vaders en opvoeding

Marokkaanse vaders hebben een aantal specifieke kenmerken die maken dat zij nog meer dan andere vaders steun bij de opvoeding kunnen gebruiken. Allereerst delen zij met andere migrantenvaders (en moeders) het vraagstuk hoe een balans te vinden tussen de eigen waarden en die van de Nederlandse omgeving. De afstand tussen wat zij zelf meekregen in de opvoeding en wat de huidige tijd en maatschappij van hen als vader vraagt is groter dan bij de gemiddelde autochtoon-Nederlandse vader en zij moeten zich zien te verhouden tot een voor hen deels weinig bekende maatschappij. Veel Marokkaanse vaders, zo blijkt uit onderzoek onder deze groepering, hadden in hun jeugd een hiërarchische relatie met hun ouders, in elk geval met hun vader, en zijn strikt opgevoed (Pels, 2005). Dit delen zij met veel andere migrantenvaders. Eenzelfde afstandelijkheid wensen vooral jongere vaders niet meer in de relatie met hun eigen kinderen (ibid.; zie ook Distelbrink et. al., 2005; Pels et al., 2012 voor andere migrantengroepen). Vaders zouden hun kinderen meer aandacht willen geven, meer open met ze praten en minder streng optreden bij overtredingen. Aan de andere kant hechten ze eraan een aantal traditionele waarden over te brengen, zoals respect tonen voor ouders en andere volwassenen. Van de Nederlandse opvoeding, of beter gezegd van het beeld dat de vaders hiervan hebben, willen ze zeker niet alles overnemen. Zoals ook geldt voor kinderen in veel andere migrantengroepen worden Marokkaanse kinderen sterker dan autochtone kinderen opgevoed met collectivistische waarden. In de Nederlandse omgeving staat individualisme centraler, waardoor bijvoorbeeld autonomie, voor jezelf opkomen en zelfstandig denken belangrijke opvoeddoelen zijn. Deze doelen staan in Marokkaanse gezinnen minder centraal, al winnen ze terrein bij gezinnen van jongere en hogeropgeleide ouders (Pels, 1998, 2005).

Hoewel er weliswaar bij Marokkaanse vaders, zoals ook bij andere migrantenvaders, langzamerhand meer oog ontstaat voor het ondersteunen van kinderen, blijven ze bij de invulling daarvan in de praktijk nog ver achter bij moeders. Dat geldt het sterkst voor oudere vaders, die vaak primair een rol vervullen als kostwinner, moreel leidsman en toezichthouder in het gezin en minder direct betrokken zijn bij de dagelijkse opvoeding van de kinderen. Vooral dochters worden door moeders ondersteund en voorbereid op hun toekomst, wat deels ook geldt voor zonen. Vaders van de eerste generatie zijn doorgaans minder doordrongen van het belang van hun actieve betrokkenheid

bij de dagelijkse opvoeding en emotionele steun voor kinderen. (Marokkaanse) jongeren geven in verschillende onderzoeken aan dat zij zich weinig gesteund voelen door hun vader, dat hun vader weinig gezag over hen heeft en dat hij weinig is betrokken bij hun opvoeding (Pels et al., 2009a). Vaders worden door de jongens als streng ervaren en er is weinig openheid in het contact met hen, omdat diverse onderwerpen als 'schaamtevol' ervaren worden (Pels & Nijsten, 2000; zie ook Ketner, 2008). Overigens vinden ook moeders het niet altijd even gemakkelijk met kinderen over allerlei onderwerpen open te praten, vooral als het thema's betreft als seksualiteit. Wel is de emotionele band die kinderen met moeders hebben vaak sterk, en fungeren ze als buffer tussen vaders en kinderen (ibid.).

Marokkaanse vaders hebben, mede vanwege hun gemiddeld lage opleiding en culturele achtergrond, een langere weg af te leggen naar nieuwe invullingen van vaderschap dan veel andere (migranten)vaders. Uit onderzoek blijkt dat zij wat opvoedstijl betreft wat verder afstaan van het in Nederland dominante 'autoritatieve' (onderhandelend) opvoedingsmodel, al is er uiteraard sprake van veel variatie binnen de groep. Vooral vaders en moeders van de pioniersgeneratie en laaggeschoolde ouders nemen naar verhouding vaak hun toevlucht tot autoritaire straffen, waaronder fysieke straf, en maken minder vaak gebruik van autoritatieve controlemethoden zoals uitleg van regels. Vaders en ook moeders zijn vaak onzeker over hoe de kinderen dan wél te sturen, als zij niet autoritair 'mogen' straffen. Ouders hebben niet zelden het idee dat de Nederlandse maatschappij kinderen beschermt maar hun gezag als ouders ondermijnt (Pels, 2005; Pels et al., 2009a). Hoewel Marokkaanse ouders meer gebruik maken van autoritaire straffen dan autochtone ouders, zijn ze tegelijkertijd minder geneigd grenzen te stellen en gedragingen te verbieden bij jonge kinderen. Vooral bij de eerste generatie leeft sterk het idee, gebaseerd op uitspraken van de Profeet Mohammed, dat kinderen de eerste 7 jaar van hun leven nog 'klein' zijn en daardoor de nadruk nog niet zo sterk op disciplineren hoeft te liggen. In de 7 jaren erna moet het kind opgevoed worden. Vanaf 14 jaar worden kinderen juist sterk losgelaten door ouders die deze indeling in drie keer 7 jaren aanhangen (o.a. Pels, 1998).³ Zowel vaders als moeders zijn van huis uit doorgaans niet gewend om kinderen te complimenteren, of aandacht te besteden aan wenselijk gedrag

3 Het betreft hier een eigen invulling van ouders aan woorden van de profeet die feitelijk meer de volgende strekking hebben: de eerste zeven jaren ligt de nadruk op het spelen (wat niet wil zeggen dat het kind zich alles kan permitteren of dat disciplineren pas met 7 jaar moet beginnen). De tweede zeven jaren staan in het teken van discipline en de derde zeven jaren in het teken van een vriendschappelijke relatie tussen ouder en kind.

van kinderen. In de opvoeding ligt meer accent op straffen en verbieden. Communicatie heeft niet zelden het karakter van eenrichtingsverkeer: er wordt meer tegen dan met kinderen gepraat (ibid.; Pels, 2005).

Marokkaanse vaders hebben gemiddeld weinig kennis van de Nederlandse maatschappij, bijvoorbeeld van de werking van het onderwijssysteem en de verwachtingen die daar gelden ten aanzien van ouders. Tegelijkertijd slagen scholen er niet altijd in om ouders voldoende actief te betrekken (Distelbrink et al., 2012). Vooral vaders komen nog weinig de school in.

Een specifiek onderwerp waarmee Marokkaanse ouders te maken hebben en waarin zij een extra begeleidende taak hebben, is hun kinderen leren omgaan met negatieve beeldvorming en discriminatie. Al dan niet bewust dragen ouders soms 'wij-zij denken' of wantrouwen tegen de Nederlandse samenleving over, of beelden als: 'dit land is niet van ons'. Dat kan veel invloed hebben op toekomstbeelden van kinderen, waarvan ouders zich niet altijd bewust zijn (Pels et al., 2009a).

Een nieuwe invulling van vaderschap

Marokkaanse vaders vinden, evenals veel andere migrantenvaders, niet vanzelfsprekend hun weg naar formele opvoedondersteuning. Daarbij spelen diverse factoren mee, zowel aan de kant van vaders zelf als aan de kant van het aanbod: wantrouwen naar en onbekendheid met voorzieningen, de gewoonte binnen eigen kring oplossingen te vinden voor problemen, het niet gewend zijn te reflecteren op de opvoeding, het niet beheersen van de Nederlandse taal en een te beperkt op migranten en mannen afgestemd aanbod van opvoedsteun (bijv. Pels, Distelbrink & Tan, 2009b). Dit wil niet zeggen dat vaders geen vragen of onzekerheden hebben over de opvoeding. Niet alleen in de verhouding tot hun kinderen, en de bredere Nederlandse omgeving (bijv. onbekendheid met het Nederlandse schoolsysteem, hoe kinderen te begeleiden in de tienerjaren in de Nederlandse maatschappij, hoe de kinderen te begeleiden bij hun identiteitsontwikkeling), maar ook in relatie tot hun echtgenote. Omdat dit thema ook in de opvoeddebatten veel aandacht krijgt, gaan we hier nader op in.

In veel migrantengezinnen, niet alleen Marokkaanse, spitst de vaderlijke inbreng zich van oudsher vooral toe op gezinsexterne taken, zoals het kostwinnerschap en de vertegenwoordiging van het gezin buitenshuis (Distelbrink et al., 2005). Daarnaast worden vaders geacht bij te dragen aan de morele opvoeding, de correctie, het monitoren van kinderen en aan de socialisatie van opgroeiende zonen. Nog meer dan andere migrantenvaders hechten Marokkaanse vaders aan hun rol als kostwinner. Hoewel jongere moeders

meer dan de oudere generatie buitenshuis werken, blijft de arbeidsdeelname van Marokkaanse moeders laag in vergelijking met bijvoorbeeld die van autochtone en Caribische moeders (ibid.). Zeker laagopgeleiden ervaren deze taakverdeling niet per definitie als problematisch, waarbij achterliggende opvattingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid een rol spelen. Veel Marokkaanse moeders tonen zich dan ook in grote lijnen tevreden over de huidige taakverdeling. Niettemin sluimert er ook onvrede bij moeders, vooral over de als gebrekkig ervaren emotionele ondersteuning aan en betrokkenheid bij de kinderen die moeders bij hun partners waarnemen. Al met al wenst een deel van de moeders meer betrokkenheid bij de kinderen van de kant van de partner, waarbij overigens de opmerking op zijn plaats is dat zij moeite hebben de opvoeding(sverantwoording) volledig te delen (Distelbrink & Hooghiemstra, 2005).

In Nederland komen verhoudingen tussen partners bovendien vaker dan voorheen onder druk te staan. Daarbij spelen opnieuw omstandigheden die te maken hebben met de positie als migrant een rol. Mannen en vrouwen omarmen bijvoorbeeld deels nieuwe opvattingen over taakverdeling en opvoeding, maar in een verschillend tempo (bijv. Pels & de Gruijter, 2006). Daarnaast komt de traditionele gezagsrol van vaders soms in het geding als gevolg van lange perioden van scheiding (door migratie) of werkloosheid (bijv. Pels, 2003). Ook huwelijksmigratie kan de verhoudingen op scherp zetten (bijv. Hooghiemstra, 2003).

Doordat moeders in het dagelijks reilen en zeilen in het gezin overheersen, domineren zij deels óók in die gezinstaken die traditioneel meer aan de vader toebehoren, zoals de controle op oudere kinderen en het onderhouden van formele contacten buitenshuis (Distelbrink et al., 2005). Deze gedeeltelijke overheveling van controletaken naar moeders gaat niet zonder slag of stoot. Het delen van opvoedingstaken op dit vlak kan spanningen opleveren (Pels, 2005). Voor Marokkaanse vaders geldt dat waar het gaat om het *toezicht* op oudere kinderen zij zichzelf - naast de moeders - een bijzondere rol toerekenen, zoals ook blijkt uit de vele buurtvaderinitiatieven die de Marokkaanse gemeenschap inmiddels kent. Naast mannen van de oudere eerste generatie zwaaien steeds vaker mannen van de jongere generatie daarin de scepter, terwijl soms voorzichtig ook moeders betrokken worden (De Gruijter & Pels, 2005). Hoewel de buurtvaders het heft in handen nemen als het gaat om toezicht, is vooral over de eerste generatie tegelijkertijd bekend dat zij - mede naar aanleiding van ervaringen in eigen land - juist het toezicht op straat en op school soms te veel uit handen geven en de school en bijvoorbeeld de politie daarin een grote taak toekennen (Pels, 1998, 2005).

Voor wie zijn opvoeddebatten nodig?

Nederland telde begin 2011 zo'n 67.000 Marokkaanse gezinnen met inwonende kinderen. Een meerderheid betreft gezinnen met twee eerste generatie ouders: beiden buiten Nederland geboren.⁴ Uiteraard zijn niet alle vaders in deze gezinnen onzeker of hebben zij allemaal behoefte aan deelnemen aan een opvoeddebat. Sommigen vinden hun weg naar de reguliere opvoedondersteuning, wat vooral geldt voor hoger geschoolde ouders. Niet alleen is de weg naar formele opvoedsteun korter voor hoger opgeleiden, maar ook doen zich onder hen minder problemen met de opvoeding en negatieve opvoedbeleving voor dan onder laaggeschoolden (bijv. Van den Broek, Kleijnen & Keuzenkamp, 2010). Juist de Marokkaanse (en ook Turkse) gemeenschap telt veel volwassenen met een laag opleidingsniveau. Ongeveer de helft van de volwassenen tot 65 jaar in deze groeperingen heeft maximaal basisonderwijs afgerond en niet meer dan 30 procent heeft een opleiding boven vmbo niveau. Onder de eerste generatie volwassenen uit deze etnische groepen (niet in Nederland geboren) is het opleidingsniveau nog lager (Gijsberts & Herweijer, 2009).

Migrantenouders met een middelbare of hogere opleiding (meer dan vmbo) kunnen gemiddeld genomen soepeler de overgang maken naar een opvoedstijl die elementen bevat van het in Nederland dominante opvoedmodel, en combineren deze met eigen waarden zoals respect voor ouderen (Pels et al., 2009a). Voor laaggeschoolden is dit moeilijker. Maar ook hoger geschoolde vaders kunnen met vragen zitten, bijvoorbeeld over het combineren van eigen (al dan niet religieuze) waarden met de Nederlandse opvoeding (ibid.). Zelfs als er rekening wordt gehouden met opleidingsniveau, is er sprake van een significant minder gebruik van opvoedondersteuning door Marokkaanse en Turkse in vergelijking met andere etnische groepen, inclusief autochtone ouders (Van den Broek et al., 2010). Eerder gingen wij al in op oorzaken daarvan. Die liggen enerzijds in het hulpzoekgedrag, kennis en opvattingen over het zoeken van externe hulp bij de opvoeding, en een beperkte reflectie op de eigen rol als opvoeder, en anderzijds in de beperkte aansluiting van het aanbod bij (migranten)vaders.

Aanvullingen van sleutelinformanten

De sleutelinformanten onderschrijven de voorgaande bevindingen uit de literatuur. Marokkaanse vaders blijven volgens meerdere geïnterviewde

4 Deze cijfers zijn berekend op grond van de huishoudensstatistieken van het CBS op Statline. Van de tweeoudergezinnen is bij Marokkanen 77 procent een gezin met twee eerste generatie ouders. Gezinnen met twee in Nederland geboren ouders komen weinig voor (minder dan 5 procent).

sleutelfiguren in de opvoeding vaak buiten beeld. Zeker de oudere generatie speelt in veel gevallen nauwelijks een actieve rol en ziet de opvoeding in belangrijke mate als taak en verantwoordelijkheid van hun vrouw. Toch worstelen veel van deze vaders met vragen over de opvoeding, bijvoorbeeld over het vinden van een balans tussen waarden uit de Nederlandse omgeving en eigen (religieuze) waarden, of over het in het gareel houden en begeleiden van kinderen in de Nederlandse maatschappij. Tegelijkertijd ontkennen vaders soms de problemen die er zijn en hebben ze onvoldoende houvast hoe deze aan te pakken.

'Niet dat de vader niet goed zijn best doet, maar soms doet hij zelfs zo goed zijn best dat het mis gaat. Bijvoorbeeld een Marokkaanse vader die wil dat zijn zoon op het rechte pad blijft en geen verkeerde vrienden heeft, maar hij pakt dat hardhandig aan. Dat gaat mis.' (sleutelinformant)

Met name als kinderen dingen willen die onder Nederlandse jeugdigen gebruikelijk zijn, zoals verkering of experimenteren met drugs of alcohol, reageren vaders vaak krampachtig, aldus sleutelinformanten. Doordat ze minder kennis hebben over de wereld van jeugdigen en wat daarin gebruikelijk is, maar ook doordat de 'moderne' wensen van kinderen kunnen botsen met religieuze of culturele waarden waar vaders zich aan vasthouden. Vaders van de eerste generatie voelen zich volgens een sleutelinformant soms ook onthand op het moment dat zij vanwege pensionering of werkloosheid niet meer werken en dan bemerken dat ze in het gezin weinig in te brengen hebben. Dit kan gevoelens van nutteloosheid en frustratie met zich brengen. Of spanning, als ze proberen hun gezagspositie te herstellen en zich met de opvoeding gaan bemoeien terwijl ze die voorheen volledig aan hun vrouw overlieten.

Jonge Marokkaanse vaders staan dicht bij de leefwereld van hun kinderen, maar zijn zelf in veel gevallen opgegroeid met een in de opvoeding afwezige of weinig aanspreekbare vader, aldus een sleutelinformant. Er was geen vader die bij het sporten kwam kijken of voor een tien-minutengesprek naar school ging. Ze hebben daardoor geen voorbeeld gehad van wat een vader voor kinderen kan betekenen. Vaak willen jongere vaders de opvoeding met hun eigen kinderen anders aanpakken. Zij hebben meer aandacht voor hun kinderen dan zij van hun eigen vader kregen en investeren in de relatie met hun kinderen. Toch praten ook deze vaders niet snel over de thuissituatie met anderen en zitten ook zij expliciet met de vraag hoe een balans te vinden tussen eigen (religieuze) waarden en die van de omgeving.

‘Opvoeding is sowieso een hot item bij Marokkaanse gezinnen. (..) Mijn opvatting is dat het te maken heeft met inburgering, in de zin van het vinden van de juiste weg, de balans tussen de twee culturen of achtergronden, waar je vandaan komt, je bagage en de huidige situatie in Nederland. Met name de tweede generatie, zoals ik, rekening houdend met bagage vanuit je cultuur of achtergrond maar ook met beide benen in de Nederlandse samenleving staan.’ (sleutelinformant)

Daarnaast zoeken ook deze vaders naar een manier hoe de opvoeding samen met hun partner invulling te geven, aldus ook een van de debatleiders.

‘De opvoeding was jarenlang een taak van moeders. Ik wil niet generaliseren, maar vooral bij de eerste generatie was de rolverdeling helder. Vaders zijn de minister van buitenlandse zaken, moeders van binnenlandse zaken. Langzamerhand zie je beweging bij de tweede generatie, die wil betrokken zijn als vader. Maar bij deze generatie mis ik nog veel fases in de opvoeding, in zekere zin, als ik het heb over ‘wat doe je met je partnerschap, wat is jullie visie op opvoeding, wat delen jullie samen, hoe willen jullie de kinderen opvoeden.’ (debatleider opvoeddebatten)

Vooraf lager geschoolde vaders van de tweede generatie worden volgens sleutelinformanten nog sterk beïnvloed door ideeën van de generatie vóór hen. Bijvoorbeeld over de rolverdeling tussen man en vrouw, waarbij de vrouw verantwoordelijk wordt gehouden voor de opvoeding en hoe het de kinderen vergaat, of in wantrouwen ten aanzien van Nederlandse instanties.

1.3 *Waarom opvoeddebatten?*

De ondersteuning die vaders vanuit hun omgeving ondervinden vormt een factor die sterk kan bijdragen aan het succesvol uitoefenen van de vaderrol (Bernard van Leer Foundation, 2001; Lamb, 1998). Daarbij komt er steeds meer oog voor het feit dat vaders een andere ondersteuningsbehoefte hebben dan moeders: vaders zijn geen manlijke moeders. Bovendien groeit het besef dat de invulling van vaderschap een grote diversiteit kent en niet los kan worden gezien van de (culturele, etnische, sociaaleconomische) context.

Opvoedingsondersteuning moet daarom veelvormig zijn en aansluiten bij de specifieke ondersteuningsbehoeften van verschillende groepen opvoeders, zo kwam uit het vaderonderzoek van Distelbrink et al. (2005) naar voren (zie ook Pels et al., 2012). Een belangrijke aanbeveling uit deze onderzoeken is dat discussie- of zelfhulpgroepen, georganiseerd via zelforganisaties, school of andere wijkvoorzieningen, gefaciliteerd zouden moeten worden. In zulke

groepen dient de uitwisseling van ervaringen centraal te staan, zowel tussen ouders in eigen kring als in naar herkomst gemengde groepen, zowel voor vaders afzonderlijk als voor beide seksen gezamenlijk. Laagdrempeligheid en een open werkwijze, waarin moralisme, paternalisme en al te persoonlijk aanspreken wordt vermeden, is in gesprekken over opvoeding van belang, maar vooral nodig voor vaders die weinig betrokken zijn, en voor de oudere generatie.

Uit een korte inventarisatie van literatuur over vaderprojecten gericht op migrantengroepen van JSO (2005) komt het belang van een apart aanbod voor vaders en een specifieke benadering (bijvoorbeeld gericht op de toekomst van kinderen en minder op dagelijkse opvoedvragen) naar voren. Het advies van JSO om vaderactiviteiten doelgericht te laten zijn en goed aan te sluiten bij de culturele achtergrond van vaders, lijkt in elk geval van belang, evenals het rekening houden met werktijden van vaders. Dat geldt overigens ook in de reguliere opvoedondersteuning (zie ook Pels et al., 2009b).

Bij Marokkaanse vaders speelt nog een aantal specifieke zaken een rol die vragen om een groepsgerichte benadering van mannen. Marokkaanse (en Turkse) ouders maken zoals geschetst minder gebruik van opvoedsteun dan andere ouders, zelfs als rekening wordt gehouden met hun gemiddeld lage opleidingsniveau. Nog meer dan andere vaders ervaren zij een grote afstand tot opvoedsteun (bijv. Pels et al., 2012). Daarbij speelt mee dat ouders van Marokkaanse (en ook Turkse) herkomst problemen bij hun kinderen niet altijd herkennen (Stevens et al., 2003; Zwirs et al., 2006) en hun eigen rol in relatie tot de problemen van hun kinderen niet altijd zien (bijv. Van der Broek et al., 2010). Dit maakt dat relatief veel ouders, hoewel zij er wel notie van hebben dat zij de grip op hun kinderen verliezen en hen niet kunnen ondersteunen, niet in staat zijn concrete (opvoed)vragen te formuleren (Pels et al., 2009a). Wat daarbij ook meespeelt, zoals al eerder aangehaald, is dat opvoeden voor veel (laaggeschoolde) ouders geen heel bewuste aangelegenheid is. Opvoeden is vaak meer een kwestie van goed zorgen voor de kinderen dan van gericht sturen (en stimuleren) van hun ontwikkeling. Daarnaast hebben veel ouders van oudsher minder het idee dat zijzelf primair verantwoordelijk zijn voor de opvoeding. In het herkomstland wordt de opvoeding vaak met volwassenen in de grootfamilie rond het kerngezin gedeeld (ibid.).

De Islam en culturele tradities vormen een belangrijke leidraad in de opvoeding voor Marokkaanse ouders. De Islam overigens zowel voor behoud van tradities als voor (het onderbouwen van) vernieuwing. In reguliere opvoedondersteuning is hiervoor minder aandacht. In een groepsaanpak, gericht op Marokkaanse ouders, kan hiervoor wel aandacht zijn, en dit kan

voor vaders een ingang zijn om in gesprek te raken over opvoeding. Als dit binnen de eigen groep gebeurt, kan dit in de eigen taal, en dit verlaagt de drempel verder. Ook al beheersen (jongere) vaders het Nederlands, dan nog kunnen zij, zoals ook andere migranten, zich vaak beter uitdrukken in de eigen taal als het om persoonlijke kwesties zoals opvoeden en problemen met kinderen gaat. Het feit dat de afstemming tussen partners zo'n groot onderwerp is draagt bij aan het belang van een aanpak specifiek gericht op vaders. Zij kunnen dan eerst in eigen kring over dit onderwerp praten, zonder direct in discussie te gaan met hun vrouwen. In literatuur wordt in het algemeen aangeraden vaders apart van moeders te benaderen en bedienen, omdat hun opvoedvragen vaak net anders zijn ingekaderd, en een andere benadering vragen zoals eerder beschreven.

De methodiek opvoedebatten is, zoals in het volgende hoofdstuk duidelijk zal worden, sterk gericht op het overwinnen van wantrouwen bij vaders, het activeren van vaders om over hun eigen rol als opvoeder te praten en te reflecteren, het zoeken naar eigen oplossingen, met aandacht voor religie en de situatie als migrant. De debatten worden gehouden op tijdstippen die vaders uitkomen en op locaties die vertrouwd voor hen zijn. Waar nodig wordt in de eigen taal gewerkt.

Aanvullingen van sleutelinformanten

Sleutelinformanten stellen dat de opvoedebatten een geschikt middel zijn om Marokkaanse vaders grip te geven op de opvoeding en hen in staat te stellen om hun rol als vader beter te vervullen. Het erkennen van en praten over problemen in de opvoeding is voor Marokkaanse vaders soms lastig, maar de opvoedebatten bieden op dat vlak mogelijkheden. Onder andere doordat niet meteen op persoonlijke problematiek wordt ingezoomd.

'Met een gezamenlijke bijeenkomst kunnen vaders zich een beetje verbergen. De drempel naar het consultatiebureau of andere instanties is groot, maar bij de opvoedebatten kunnen vaders deelnemen zonder dat zij precies moeten vertellen of ze een probleem hebben bij de opvoeding. De vaders spreken elkaar en leren dingen van elkaar.'

Niet alleen de eerste generatie vaders, maar ook jongere vaders spreken soms niet of moeilijk met elkaar over de thuissituatie. Een debat, dat in eerste instantie gaat over opvattingen over hoe op te voeden en gericht is op kennisuitwisseling, is daarom een geschikte vorm. Verschillende sleutelinformanten geven voorts aan dat vaders in Nederland weinig worden gestimuleerd om hun rol te pakken in de opvoedondersteuning en ook op scholen. De

aandacht gaat veelal uit naar moeders. Dat draagt er niet aan bij om patronen te doorbreken. Ook wat dat betreft is de methodiek van de opvoeddebatten, die speciaal voor vaders is bedoeld, een zinvol aanbod.

2 *Doel en doelgroep*

In dit hoofdstuk worden doel en doelgroep van de methodiek ‘Opvoeddebatten met Marokkaanse vaders’ omschreven. De doelen zijn gedestilleerd uit de documenten, en aangescherpt naar aanleiding van gesprekken met de ontwikkelaars, sleutelinformanten en getrainde debatleiders.

2.1 *Doelgroep*

Met de Opvoeddebatten richt Trias Pedagogica zich op twee subgroepen van vooral Marokkaanse vaders, door de ontwikkelaars omschreven als ‘eerste generatie’ en ‘tweede generatie’ vaders. De aanduidingen verwijzen naar de migratiegeneratie van de vaders. Volgens de formele definitie die het CBS aanhoudt, zijn eerste generatie Marokkaanse vaders diegenen die buiten Nederland zijn geboren, in het herkomstland. Vaders van de tweede generatie zijn in Nederland geboren uit een of twee in Marokko geboren ouders. In veel onderzoek onder migranten wordt de term ‘eerste generatie’ gereserveerd voor diegenen die als volwassene naar Nederland zijn gekomen: dit zijn daarmee personen die doorgaans weinig kennis hebben van de Nederlandse maatschappij en de Nederlandse taal, en wegens werk (of huwelijk) naar Nederland zijn gekomen. Vaders van de ‘tussengeneratie’ zijn als gezinshereniger tijdens hun jeugd naar Nederland gekomen, vaders van de ‘tweede generatie’ zijn in deze terminologie in Nederland geboren of hier heel jong (voor hun zesde jaar) gekomen. Binnen de eerste generatie (als volwassene gemigreerd) wordt vaak nog onderscheid gemaakt tussen de pioniersgeneratie, die in de jaren zestig en zeventig naar Nederland kwam en de latere migratiegolven. In het dagelijkse spraakgebruik, ook door sleutelinformanten, wordt vaak gesproken van eerste generatie vaders (pioniersgeneratie), tweede generatie vaders (degenen die met hun ouders naar Nederland kwamen) en derde generatie vaders (de kinderen van de gezinsherenigers). Hierbij wordt overigens nog weleens uit het oog verloren dat er ook in latere ‘golven’ nog eerste generatie vaders naar Nederland zijn gekomen, ook recent nog, bijvoorbeeld als huwelijksmigrant.

Wat van belang is voor de opvoeddebatten is niet zozeer de exacte definitie van de migratiegeneratie van vaders, die weliswaar mede de kennis bepaalt over de Nederlandse samenleving, het schoolsysteem, de taal etc.,

maar vooral de leeftijd. *Oudere vaders*, die wij hier ook wel zullen aanduiden als ‘eerste generatie vaders’ (vaak zijn ze ook als volwassene hier gekomen), zijn doorgaans traditioneler in hun opvattingen. Ze staan iets verder van de Nederlandse opvoeding af dan jongere vaders, hebben minder kennis over de Nederlandse opvoeding, voelen zich vaak minder thuis in Nederland. Een deel van deze vaders heeft geen werk meer; ze zijn werkloos of arbeidsongeschikt geraakt. Het herkomstland (uit de tijd van hun vertrek) en de eigen gemeenschap gelden als belangrijke referentiekaders voor de opvoeding. Deze vaders hangen veelal een strikte scheiding tussen mannen- en vrouwenrollen in de opvoeding aan. *Jongere vaders*, vaak deels getogen in Nederland of er zelfs geboren, zullen wij in het volgende ook aanduiden als ‘tweede generatie’ vaders. Zij hebben jongere kinderen, meer kennis over de Nederlandse samenleving, beheersen de Nederlandse taal redelijk of goed, zijn vaker middelbaar of hoger opgeleid, en werken doorgaans buitenshuis.

In de opvoeddebatten kunnen vaders uit beide subgroepen aanwezig zijn. Soms vormen oudere vaders de meerderheid, soms de jongere vaders (waaronder vaders die op latere leeftijd naar Nederland zijn gekomen of hier pas kort zijn). Dat levert andere accenten in de aanpak op, die later nog besproken worden. In beide groepen gaat het om vaders met thuiswonende of zelfs al volwassen kinderen (en kleinkinderen), die vragen hebben over de opvoeding, al zijn deze niet altijd geëxpliciteerd. Vaders in elk geval die interesse hebben om met andere vaders over opvoeding te praten en dit niet vaak hebben gedaan.

Punt is wel dat bij beide groepen deels andere vragen spelen. Zo hebben vaders van de eerste generatie veel vragen over hoe hun kinderen op te voeden in de Nederlandse context, of in deze tijd. Of hoe hun kinderen te begeleiden bij de schoolloopbaan. Ook vragen zij zich af hoe de kinderen te sturen in een land waarin fysiek straffen niet geoorloofd is, je niet mag slaan. Bij veel van deze vaders heerst een sterk wantrouwen ten aanzien van Nederlandse professionals en voorzieningen, ten aanzien van de Nederlandse omgeving. Zij beschouwen bepaalde tradities, die in feite meer samenhangen met cultuur dan met religie, als richtlijnen vanuit het geloof.

Jongere vaders kampen, zo is duidelijk geworden in de debatten, meer met het vraagstuk hoe hun kind tot een goede moslim op te voeden en tegelijkertijd tot een succesvol burger in de Nederlandse samenleving. De Islam is voor hen een belangrijker richtlijn dan de Marokkaanse tradities; zij zijn op zoek naar onderbouwing van hun keuzen in de opvoeding vanuit het geloof. Deels hebben deze vaders vragen die lijken op vragen die ook onder

Nederlandse vaders spelen, bijvoorbeeld hoe de keuze voor een basisschool te maken.

Trias Pedagogica richt zich zoals gezegd op *Marokkaanse* vaders. Voor deze homogeniteit in etnische achtergrond is gekozen vanwege praktische redenen. Allereerst de taal: zeker eerste generatie vaders worden alleen bereikt als in elk geval een deel van het debat in het Marokkaans kan worden gehouden. Jongere vaders spreken niet altijd Marokkaans, een deel spreekt Berbers. De opvoedebatten worden bij een sterke vertegenwoordiging van deze subgroep vaak deels in het Nederlands gehouden, deels in het Berbers en deels in het Marokkaans.

Een tweede reden is de vertrouwdheid en laagdrempeligheid. De ontwikkelaars en opgeleide debatleiders zijn zelf bijna allen Marokkaans, en zijn niet alleen vanwege de taal maar ook door hun culturele achtergrond geschikt om de debatten te leiden. De overeenkomst in achtergrond leidt tot herkenbaarheid voor vaders, en tot de vertrouwdheid die nodig is om vaders aan de praat, in gesprek te krijgen. Dat Trias Pedagogica heeft gekozen voor een methodiek gericht op *Marokkaanse* vaders heeft ook te maken met de relatief sterke problematiek en afstand tot opvoedsteun die deze groep kenmerkt (zie inleiding). Dat betekent niet dat de methodiek niet toegepast zou kunnen worden op andere doelgroepen. Zo is recent een groep Turkse vaders bereikt (Sozen, 2012). Vanwege het beeldmateriaal dat is ontwikkeld en de werving, is het opvoeddebat als methodiek in principe gericht op mannen en niet op mannen en vrouwen. Een reden daarvoor is ook dat er voor vaders nog weinig aanbod is en dat vooral zij niet gemakkelijk door formele opvoedsteun worden bereikt. Een andere reden om te kiezen voor vaders is dat zij onderling in een groep gemakkelijker praten dan met moeders erbij. Dit geldt zeker voor een thema dat steeds als heel belangrijk naar voren komt in groepen: de rolverdeling tussen moeders en vaders. Door sleutelinformanten worden deze keuzen (homogeniteit in sekse en herkomst, vooral bij eerste debatten) bevestigd.

2.2 *Doelen*

De methodiek van de ‘opvoedebatten’ is een flexibele interventie; de duur kan verschillen. In de meeste gevallen wordt een eerste debat gevolgd door enkele vervolgebatten, met meer of minder tijd ertussen. Soms vinden de debatten over een langere periode wekelijks plaats met een vaste kerngroep, vaker echter wisselt de samenstelling van de groep over de tijd heen. Er

komen vaders bij, er vallen vaders af, niet alle vaders zijn steeds aanwezig. In vervolgbijeenkomsten worden thema's dan verder uitgediept. In het volgende hoofdstuk wordt dat nader beschreven.

De belangrijkste doelen van de debatten zijn enerzijds informatieoverdracht en anderzijds bewustwording. Informatieoverdracht betreft overdracht van pedagogische kennis over opvoeding en ontwikkeling van kinderen, kennis over het belang van de rol van vaders en bijvoorbeeld over verwachtingen/regels/opvoeding in Nederland. Bewustwording gaat om bewustwording van de eigen invloed als vader op kinderen en hoe die vorm te geven.

De opvoeddebatten leiden vanwege de opzet (debat, gericht op kennisoverdracht en verandering van houding in plaats van training van specifieke opvoedvaardigheden) meestal niet direct tot verandering van gedrag en opvoedingsvaardigheden, maar zorgen wel voor het op gang brengen van reflectie. Over de eigen rol als vader, over de invloed van het eigen gedrag op het gedrag van kinderen (of een beginnetje daarvan).

'Gedragsverandering is een proces, dat kost tijd. Dus ik kan niet zeggen, dat we met een opvoeddebat het gedrag van alle groepen kunnen veranderen en mogen veranderen. Daar streven we naar. Maar als één van de ouders zegt, dit ga ik toepassen, dan is dat perfect.' (debatleider opvoeddebatten)

Ook bieden de opvoeddebatten via de dvd de mogelijkheid om het thema opvoeding binnen het gezin bespreekbaar te maken. Vaders krijgen de dvd vaak na afloop mee naar huis en velen, zo leert de ervaring, gebruiken hem om thuis met hun vrouw in gesprek te gaan over de opvoeding. Hoewel moeders dus zelf doorgaans niet deelnemen aan de debatten, worden zij via deze weg indirect bereikt met de methodiek.

Bewustwording is nodig om uiteindelijk tot verandering in gedrag te komen. De opvoeddebatten werken eerst aan bewustwording over de eigen rol, en vervolgens aan het nemen van verantwoordelijkheid als vader. Die verantwoordelijkheid moet uiteindelijk een automatisme worden.

De belangrijkste *directe* doelen voor deelnemers aan de opvoeddebatten zijn:

- Vaders worden zich ervan bewust dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor een goede opvoeding van hun kinderen.
- Vaders worden zich bewust van het belang van een goede afstemming tussen moeder en vader, en van het belang van actieve betrokkenheid bij de opvoeding als vader.

- Vaders verwerven kennis over verschillende opvoedstijlen/manieren van belonen en straffen, positieve communicatie en van de invloed ervan op hun kinderen.
- Vaders worden zich bewust van de leefwereld en het ontwikkelingsstadium van hun kinderen (meest van belang voor oudere vaders).
- Vaders krijgen kennis over en inzicht in het Nederlandse systeem van opvoeding, onderwijs en vrijetijdsbesteding (meest van belang voor oudere vaders).

Er is ook een aantal *indirecte* of achterliggende doelen te formuleren. Doordat ze vaders bewust te maken van hun invloed op kinderen (bijv. de invloed van de opvoeding aan de moeder overlaten, van de invloed van bepaalde gedragingen op kinderen), leggen de opvoeddebatten een basis voor veranderingen in gedrag. In gezinnen kan, mede naar aanleiding van deelname aan opvoeddebatten, een kiem worden gelegd voor veranderingen in de relatie tussen ouders en kinderen. Dit is mede een reden dat de Opvoeddebatten met Marokkaanse vaders in 2012 een prijs toegekend kregen als innovatieve methode voor de preventie van kindermishandeling.⁵ Uiteindelijk profiteren de kinderen ervan als vaders zich bewuster zijn van hun rol en deze leren afstemmen met hun partner, twee belangrijke elementen in de opvoeddebatten. Een gunstig bijeffect van de opvoeddebatten kan zijn dat vaders gemakkelijker de stap nemen naar formele steun bij de opvoeding, of gemakkelijker elkaar weten te vinden als gesprekspartner indien zich nieuwe vragen over de opvoeding voordoen. Dat gebeurt al op korte termijn, als onderdeel van het debat. Naar aanleiding van een eerste opvoeddebat ontstaat vaak enthousiasme in de omgeving en willen bij vervolgebatten vaak meer vaders meedoen, waardoor vervolgebatten vaak nog beter bezocht worden dan het startdebat.

'Dat de vaders aanwezig zijn is een doel op zich. Ik doe ook altijd een evaluatie aan het eind van een debat, aan de hand daarvan neem je de successen mee. Vaak willen vaders nog meer bijeenkomsten. Een succes is dat groepen Trias Pedagogica benaderen voor een vervolg.' (debatleider opvoeddebatten)

Het aanbieden van het opvoeddebat draagt met andere woorden bij aan het versterken van informele steun rond vaders als opvoeders. Dat is belangrijk in het kader van het huidige 'eigen kracht' denken, dat in opvoedondersteuning

⁵ De prijs is uitgereikt door de Stichting Kinderpostzegels Nederland en de Stichting Voorkoming van Kindermishandeling, op het nationaal congres opvoedingsondersteuning 2012.

steeds meer nadruk legt op het aansluiten bij en gebruik maken van de kracht die besloten ligt in de informele netwerken rond gezinnen. Opdrachtgevers kunnen ook andere achterliggende doelen hebben. Zo gaf een directrice van een Islamitische basisschool waar een opvoeddebat werd gehouden aan dit als een mooie opstap te beschouwen naar ouderbetrokkenheid onder vaders. Met het debat was al bereikt dat vader met elkaar in gesprek raakten over de opvoeding, op de school van hun kinderen. Een goede stap naar meer betrokkenheid bij de school zelf en voor de directrice een middel om inzicht te krijgen in wat er bij de vaders leeft aan vragen en ideeën over opvoeding.

3 *Inhoud van en ervaringen met opvoeddebatten*

In dit hoofdstuk komt ter sprake welke vorm en inhoud de opvoeddebatten hebben, en welke ervaringen ermee zijn. De bron vormt ten eerste schriftelijk materiaal dat ter beschikking is gesteld door Trias Pedagogica en Multiflex-media, waaronder een handleiding bij de dvd voor vaders en professionals, powerpoints die in de debatten worden gebruikt om op thema's dieper in te gaan en een powerpoint die wordt gebruikt in de training van debatleiders. Mede naar aanleiding van dit materiaal is gesproken met de ontwikkelaars en met drie getrainde debatleiders. Ook zijn drie debatten bijgewoond en geobserveerd en is na afloop gesproken met deelnemende vaders (zie bijlagen 2 en 3). Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Na een korte intro van de debatten beschrijven we in paragraaf 3.2 de opzet van het eerste opvoeddebat. De vervolgddebatten (3.3) worden daarna omschreven. Deze zijn qua inhoud en vorm minder vastomlijnd, mede doordat ze worden bepaald op grond van behoeften van vaders. Ook zijn ze minder ver uitontwikkeld dan het eerste debat. Op dit moment werkt Trias Pedagogica aan het de ontwikkeling van beeldmateriaal dat bij de vervolgddebatten kan worden ingezet. Paragraaf 3.4 gaat in op een aantal kernelementen die bepalen waarom de methodiek opvoeddebatten (in theorie) werkt voor Marokkaanse vaders. Naar de methodiek is nog geen effectonderzoek gedaan. Wel is ten behoeve van deze methodiekbeschrijving met vaders die deelnamen teruggekeken op hun ervaringen. De weerslag daarvan vindt u in paragraaf 3.5.

3.1 *Wie wat waar?*

De opvoeddebatten worden georganiseerd op een locatie die voor de vaders laagdrempelig en goed bereikbaar is. Dit kan de school van hun kind(eren) zijn, maar ook een buurthuis of andere plek die voor vaders vertrouwd en in de buurt is, zoals een moskee of een sportclub. De opvoeddebatten vinden doorgaans in de avond of in het weekend plaats, op tijdstippen die vaders schikken. In principe duurt een opvoeddebat ongeveer 2 uur. Aan de debatten nemen minstens 15 vaders deel. Het maximum aantal per bijeenkomst kan oplopen tot rond de 30 a 40.

Vaders worden in eerste instantie voor een eenmalige bijeenkomst uitgenodigd. De ervaring leert dat er altijd behoefte is aan vervolggesprekken. Dat vaders in eerste instantie voor één keer worden uitgenodigd is een bewuste

strategie. Als de opvoedebatten direct als reeks zouden worden aangeboden (het cursusidee) werpt dit drempels op. Vaders zijn meer geneigd naar vervolgbijeenkomsten te komen als zijzelf die behoefte voelen en dit tijdens de bijeenkomst kenbaar maken, dan wanneer vooraf een aantal bijeenkomsten op vaste data zijn vastgelegd.

3.2 *Opzet van het eerste debat*

De eerste bijeenkomst, het 'start' debat, is een breed opgezet debat dat diverse thema's die vaders kunnen bezighouden aanstipt. Het eerste debat verloopt altijd volgens een vast stramien:

- Inloop
- Introductie (debatleider stelt zich voor en introduceert opvoedebaten en film)
- Film
- Discussie
- Pauze
- Presentatie met enkele slides over een onderwerp dat belangrijk was in de discussie
- Discussie en terugbrengen naar eigen situatie vaders, eventueel met korte oefening als rollenspel
- Afsluiting (bij elkaar brengen van opbrengsten, tips en handvatten, inventarisatie van belangstelling voor vervolgdebat)
- Napraten met vaders, korte evaluatievragen

In het volgende gaan we nader in op de verschillende onderdelen.

Introductie

Na binnenkomst worden de vaders welkom geheten. De leider van het opvoedebaten stelt zich voor en legt uit wat er gaat gebeuren. Daarbij wordt benadrukt: de vaders leren niet van de debatleider, maar vooral van elkaar. Vervolgens wordt er een film geïntroduceerd die aansluit bij de groep aanwezigen, bij eerste generatie dan wel tweede generatie vaders. Er zijn twee varianten voorhanden. Vaak is van tevoren niet bekend hoe de precieze samenstelling van de groep zal zijn en bekijkt de debatleider ter plekke welke film waarschijnlijk het meest herkenning oplevert: de film met vooral eerste generatie vaders in beeld of de film die meer de tweede generatie laat zien en aansluit bij hun vragen. Een bijeenkomst begint vaak met een kort gebed.

Soms is er daarnaast ook al een inhoudelijke start van het debat, voorafgaand aan het vertonen van de film. De debatleider stelt bijvoorbeeld de vraag wat de aanwezige vaders onder opvoeding verstaan. Doel is vaders een op een laagdrempelige manier wat ‘los te maken’, aan de praat te brengen. Kader 3.1 geeft een voorbeeld van hoe dit kan verlopen. Het betreft hierbij overigens een voorbeeld van vaders die al vaker met elkaar in debat zijn geweest, al meer gewend zijn te reflecteren op de opvoeding en hun eigen rol. De inhoud, datgene wat vaders naar voren brengen, is echter wel typerend voor veel andere (eerste) debatten en stemt overeen met bevindingen uit de literatuur. Uit de antwoorden van de vaders komt de nadruk op conformistische doelen naar voren en op religie als belangrijk referentiekader voor de opvoeding.

Kader 3.1 Voorbeeld introductie opvoeddebat

Het debat begint na introductie van de debatleider met de vraag:
‘Wat is opvoeding?’

Verschillende vaders reageren:

‘Aan de regels houden’

‘Goede partner vinden’ (voor jezelf, als vader/moeder voor je kinderen)

‘Je kinderen de goede richting, het goede pad wijzen’

‘Opvoeding begint bij jezelf, als je zelf goed bent opgevoed kan je dat doorgeven aan je kinderen. Je bent verantwoordelijk voor je kinderen, je moet ze tijd en aandacht geven.’

‘Je kinderen onder controle houden’

Een Imam die aanwezig is reageert ook: *‘Vanaf het begin je kinderen leren over de Islam, over het geloof.’*

De debatleider geeft de vaders een compliment voor hun inbreng en wil na deze antwoorden verder gaan, maar één van de vaders onderbreekt hem: *‘Je hebt mij nog niet gevraagd wat ik opvoeding vind.’* En hij zegt vervolgens: *‘Ouders moeten zich realiseren dat het kind niks weet, het is net als een wit blad. Als je als ouder het goede opschrijft, bereik je veel. Als je het slechte opschrijft, bereik je niks. Bijvoorbeeld als ze een sollicitatie hebben.. Jong geleerd is oud gedaan. Er is geen ouder die wil dat zijn kind slecht wordt, alle ouders willen het beste voor hun kinderen. Ik draag zelf schoenen van 5 of 10 euro, want mijn kind wil schoenen van 100 euro.’*

De vader verwijst vervolgens naar de profeet Mohammed: de eerste zeven jaar van het leven kan het kind spelen, daarna 7 jaar leren, en de 7 jaar erna moet je als een vriend voor je kind zijn. *‘Dan worden het goede kinderen.’*

Film

Na de introductie volgt de film. De film, die 15 minuten duurt, behandelt voor de vaders herkenbare thema's die een rol spelen bij de opvoeding, zoals migratie, opvoeden in twee culturen, toezicht houden op school en op straat, opvoedstijlen en communicatie in gezinnen, afstemming tussen partners in de opvoeding en vaderbetrokkenheid.

In de film worden enkele herkenbare onderwerpen door acteurs nagespeeld, bijvoorbeeld een scene over de rol van vader en moeder in de opvoeding of het belang van oogcontact maken met een volwassene door kinderen in Nederland. Ook zijn er delen uit opvoedebatten te zien met vaders die eerder hebben deelgenomen. Na deze film wordt de vaders gevraagd wat zij ervan vinden.

De film voor *eerste generatie/oudere* vaders laat vooral vaders van 45 jaar en ouder zien, die samen discussiëren over de opvoeding. Onderwerpen van gesprek zijn o.a.:

- de rolverdeling tussen vader en moeder;
- het opvoeden in Nederland;
- wantrouwen t.a.v. omgeving;
- schooladviezen.

De film laat de ontwikkelaar van de debatten in zijn rol als debatleider zien, en hoe vaders onderling met elkaar praten. Vaders kunnen het duidelijk oneens zijn, hun mening geven, maar luisteren ook naar elkaar. In de film komt (als deelnemer aan de discussie) ook een vertegenwoordiger van de politie aan het woord, die iets vertelt over regelgeving rond fysiek straffen in Nederland, en een oudere vader in het publiek die een pedagogische studie heeft gevolgd in Marokko en uiteenzet waarom vaderbetrokkenheid belangrijk is. Daarnaast bevat de film een fragment waarin een zoon te laat thuiskomt en door zijn vader wordt aangesproken maar vervolgens door zijn moeder wordt verdedigd. In dit fragment weerspiegelt het in Marokkaanse kring bekende gezegde 'de moeder is de advocaat (van de kinderen), en de vader is de rechter'. Moeder verdedigt haar zoon die te laat thuiskomt, vader wordt vervolgens boos op moeder omdat zij hem verdedigt en dat de zoon zo niet op te voeden is. Zoon ontspringt door het conflict tussen vader en moeder de dans en kan zijn gang gaan. De voertaal van de film is Marokkaans.

Voor de *jongere vaders* is een film gemaakt waarin generatiegenoten zijn gefilmd in een opvoeddebat. Daarin is eveneens duidelijk te zien dat er sprake

is van discussie, debat, uiteenlopende meningen. In beeld komen vaders die aan hun kleding te zien uit hun werk (op kantoor) komen en met elkaar in het Nederlands maar ook Marokkaans of Berbers in debat gaan. Er zijn verschillende debatleiders in beeld die de groep begeleiden. Ook komen er andere thema's aan bod dan bij de film voor de eerste generatie. Betrokkenheid bij school is komt bijvoorbeeld uitgebreid als thema aan de orde, en Daarnaast is er een extra geacteerde scene opgenomen over oogcontact, als voorbeeld van culturele verschillen tussen Nederland en Marokko. In dit fragment wordt een jongere door een mentor op school gecorrigeerd omdat hij haar niet aankijkt terwijl ze hem aanspreekt op zijn gedrag. De jongen antwoordt dat hij altijd heeft geleerd dat het beleefd is volwassenen niet aan te kijken, hij slaat uit respect zijn ogen neer. De vaders in de film reageren vervolgens weer op dit fragment, zoals ook bij de eerste generatie film. In de film zijn buiten het plenaire debat ook andere werkvormen te zien. . De vaders in de film gaan bijvoorbeeld in groepjes uiteen om over bepaalde onderwerpen te praten en koppelen dan terug naar de groep. De film eindigt met uitgeschreven tips die uit de gefilmde bijeenkomsten zijn gekomen van vaders aan andere vaders.

Discussie en vervolg eerste bijeenkomst

Na de film volgt doorgaans een open debat over de opvoeding, waarbij de inhoud voor een belangrijk deel wordt bepaald door vaders zelf. Vaders reageren de ene keer sterk op het ene thema, de andere keer op het andere. In hun reacties stippen zij onderwerpen aan waar de debatleider vervolgens op inhaakt. Het debat begint doorgaans met de algemene vraag wat vaders van de film vonden, wat tot inhoudelijke discussies leidt en waarbij de debatleider de vaders zelf antwoorden laat geven en het gesprek debat in banen leidt. Vaak gaat het gesprek van de hak op de tak, de debatleider zorgt ervoor dat het ingaat op de opvoeding en dat er uitwisseling plaatsvindt.

De toon van de debatten is gemoedelijk en ontspannen. Er wordt regelmatig met elkaar gelachen. De debatleiders moedigen vaders aan zich open te stellen en ervaringen te delen, en geven complimentjes, bedanken vaders, wanneer zij dat doen. Gedurende de avond worden vaders opener. Ze stellen elkaar en de debatleider meer vragen. De gesprekken verlopen soepel, het valt geen moment stil. De debatleiders geven uitleg, gaan terug naar fragmenten uit de film, vertellen over eigen ervaringen, en vragen naar ervaringen van de vaders en dit alles door elkaar heen. Verschillende thema's worden in dit proces aangekaart, van rolverdeling tussen man en vrouw, straffen en belonen, n niet luisteren, tot huiswerk maken. In de gesprekken blijkt dat de vaders vragen hebben over de opvoeding, ze lopen wel eens tegen lastige situaties aan. Opvoeden is niet gemakkelijk, wordt regelmatig gezegd. Wat doe je als je kind niet luistert? Hoe straf ik mijn zoon van 18? En hoe zorg ik ervoor dat ik weer baas wordt over de afstandsbediening van de televisie? Andere thema's die ter sprake komen zijn de invloed van opa's en oma's op de opvoeding, grootouders die de grenzen die ouders stellen aan de kinderen niet ondersteunen, bijvoorbeeld door de kinderen te verwennen met zoetheid. Een situatie die veel vaders herkennen. Ze vinden het belangrijk om respect te tonen voor de (schoon)ouders, maar willen toch ook de eigen opvoeding nastreven. Ook afstemming tussen vader en moeder komt in de verschillende debatten ter sprake. Het is een onderwerp dat de vaders bezighoudt. Ze geven aan dat ze weinig tijd hebben om zich met de kinderen bezig te houden. Wat te doen als je veel moet werken, ook 's avonds? Daarnaast wordt gesproken over de invloed van de omgeving, leeftijdgenoten, de straat, op de kinderen.

Na de pauze geeft de debatleider een korte presentatie over een aantal onderwerpen die zijn besproken voor de pauze. Daarbij vindt informatieoverdracht plaats, aan de hand van sheets met schematische weergaven en/of tekst, of alleen mondeling. Als de debatleider sheets gebruikt, kan hij kiezen uit een verzamelpresentatie waarin in principe alle onderwerpen uit de film aan de orde komen. De presentatie duurt meestal niet langer dan 15 minuten. Bij oudere vaders worden er niet teveel tekstsheets getoond en gebeurt de overdracht ook vaker mondeling.

Een veel besproken onderwerp waarop na de pauze vaak dieper wordt ingegaan, is de rolverdeling tussen vaders en moeders. Ook de rolverdeling tussen ouders en andere opvoeders is een onderwerp waarover geregeld wordt gesproken naar aanleiding van de film, en waarop in de presentatie en de erop volgende discussie nader wordt ingegaan. Bijvoorbeeld aan de hand van een voorbeeldplaatje over de verschillen tussen de 'Trias Pedagogica':

drie cirkels (thuis, school en omgeving), die in Marokko deels overlappen en één geheel vormen van op elkaar afgestemde waarden, terwijl ze voor Marokkaanse ouders in Nederland verder uit elkaar liggen. Daarbij is het de bedoeling dat vaders zich bewust worden van het feit dat de pedagogische omgeving er anders uit ziet dan in Marokko, waardoor zij een andere rol hebben in het toezicht op en de begeleiding van hun kinderen. Geregeld komt het in de debatten voor dat vaders zich als slachtoffer presenteren van de omgeving, de school, de Nederlandse overheid of hun wantrouwen ten opzichte van Nederlandse instanties uitspreken. In de discussie proberen de debatleiders erachter te komen in hoeverre vaders zich bewust zijn van hun eigen rol en verantwoordelijkheid bij het begeleiden van hun kinderen. Dit doen ze door hen eerst de ruimte te geven voor het uiten van kritiek en wantrouwen, en vaders vervolgens de vraag te stellen: wat doe *jij* om je kinderen te begeleiden en te zorgen dat ze op het goede pad blijven, in een omgeving waarin het vangnet rondom kinderen minder hecht, in elk geval anders is, dan ze gewend zijn?

Onderwerpen als hoe de kinderen te straffen, welke alternatieven er zijn en ook hoe effectief te straffen (bijvoorbeeld door te herhalen, grenzen te stellen, kinderen aan te kijken, dichtbij en op ooghoogte etc.), komen ook geregeld in de presentatie of in de discussie aan de orde, zowel bij oudere als jongere vaders.

De meeste debatten die op dit moment worden gehouden zijn met jongere vaders die deels hoger geschoold zijn en meer kennis hebben over de Nederlandse samenleving. Met deze vaders kan het gesprek op wat abstracter niveau worden gevoerd en kan er meer informatieoverdracht plaatsvinden. Met deze vaders wordt bijvoorbeeld gereflecteerd op de wijze waarop en mate waarin zij eigen culturele en religieuze waarden combineren met Nederlandse waarden en wat daarin oplossingen zijn. Wat ze vinden van de tips die in de film zijn gegeven, en welke tips ze daar zelf aan toe te voegen hebben voor andere vaders? Daarnaast komen in de powerpoint-presentatie die bij deze groep wordt ingezet ook vragen aan de orde als: Wat is een goede opvoeder (welke aspecten komen bij de opvoeding kijken), welke stadia van ontwikkeling zijn er te onderscheiden volgens de westerse ontwikkelingspsychologie, en hoe verhouden deze zich tot de ontwikkelingsstadia volgens de Islam (0-7, 7-14, 14-21 jaar). Daarbij wordt ook op overeenkomsten tussen het westerse en islamitische ontwikkelingsmodel gewezen.

Bij de tweedegeneratie of jongere vaders spelen, zo merkten de ontwikkelaars, deels andere vraagstukken dan bij vaders van de eerste generatie/

oudere vaders. De jongere vaders zijn erg bezig hoe ze het goede uit hun eigen opvoeding (opvoeding tot goede moslim, respect voor ouderen) kunnen combineren met westerse elementen, en hoe ze hun keuzes kunnen onderbouwen vanuit het geloof. Door de nadruk op de Islam wordt er bij deze groep naast een trainer of debatleider ook regelmatig een Imam of geestelijk verzorger betrokken, om vanuit de Islam betekenis te geven aan de dagelijkse opvoedingsvraagstukken waarmee de vaders in de westerse maatschappij te maken hebben. In de praktijk betekent dit dat deze Imam in een tijd van twee uur ongeveer vijf tot zes keer onderbouwing geeft vanuit de Islam. Met jongere vaders worden er tijdens vervolgbijeenkomsten, maar soms ook al tijdens het eerste debat, niet alleen discussie maar ook andere werkvormen ingezet. Een voorbeeld daarvan is een rollenspel of uiteengaan in kleine groepen om een onderwerp verder te bespreken, zoals ook in de film gebeurt.

Evaluatie/nabespreking

De eerste opvoeddebatten sluiten altijd af met een korte evaluatie. Vaders wordt een aantal tips of handvatten aangereikt die in de discussie naar voren zijn gekomen. Daarnaast vragen de debatleiders vaders plenair wat ze van de bijeenkomst vonden, wat zij meenemen uit de bijeenkomst en of ze behoefte hebben aan een vervolg. De ervaring is dat vaders vrijwel altijd meer bijeenkomsten willen waarin ze bepaalde thema's verder willen bespreken. Juist door ruimte te geven aan de behoefte van de vaders, is de motivatie voor deelname aan vervolgbijeenkomsten groot, zo is de ervaring. Afhankelijk van de setting en opdrachtgever, wordt de bijeenkomst beëindigd met een gezamenlijk gebed of een maaltijd. In elk geval nemen de debatleiders ruim de tijd om informeel na te praten met de vaders. Daarbij krijgen ze nog meer inzicht in welke vragen er leven en hoe vaders het debat vonden.

Na het debat

Doorgaans krijgen de vaders de dvd die ze hebben gezien mee naar huis. Het idee daarbij is dat ze de thema's ook kunnen bespreken met hun vrouw en kinderen.

3.3 Vervolgdebatten

In de meeste gevallen wordt het eerste opvoeddebat gevolgd door zo'n vier of vijf vervolgebatten. Deze verlopen minder volgens een vast stramien dan het eerste debat, hoewel het principe van het eerste debat wordt aangehouden:

korte inhoudelijke introductie op het thema, film, debat naar aanleiding hiervan, pauze, daarna verdieping met een korte presentatie gevolgd door discussie en afsluiting met evaluatie en peiling van de behoeften voor vervolg. In de verdieping kunnen - vooral met jongere vaders - verschillende werkvormen worden ingezet. Daar is meer ruimte voor dan bij het eerste debat.

Het onderwerp voor een vervolgdebat wordt per keer in overleg met vaders en de opdrachtgever bepaald. De vervolgdebatten geven de mogelijkheid een aantal hoofdthema's nader uit te werken en meer in te gaan op concrete opvoedsituaties en vaardigheden. De vervolgdebatten zijn nodig omdat het proces van bewustwording van de eigen rol herhaling vergt. Daarnaast kan in het eerste debat niet tot in detail op diverse thema's worden ingegaan. De vervolgdebatten bieden hiertoe wel de gelegenheid. Vaak komen op de vervolgdebatten meer vaders af, via vaders die aan het eerste debat hebben deelgenomen en via sleutelinformanten die het debat nog eens onder de aandacht brengen.

Trias Pedagogica en Multiflexmedia ontwikkelen op dit moment filmmateriaal voor de vervolgdebatten. Daarbij gaat het deels om beelden van discussies over een bepaald onderwerp, die al zijn opgenomen, deels om geacteerde scènes. Omdat de opvoedebatten op dit moment vooral jongere vaders bereiken, zijn zij de belangrijkste doelgroep die in beeld komt in de filmfragmenten. Voor de vervolgdebatten zijn ook sheets ontwikkeld waarmee aanvullende informatie wordt gegeven over de thema's. Deze worden ingezet in de korte presentatie in het tweede deel van de bijeenkomsten. Op dit moment zijn de volgende thema's uitgewerkt voor vervolgbijeenkomsten:

- participatie en opvoeden in twee culturen;
- opvoeden en vaderschap;
- afstemmen tussen partners in de opvoeding;
- externe hulp;
- opvoeddebat tussen vaders en kinderen.

In de navolgende tekst gaan we nader in op de inhoud van deze vervolgbijeenkomsten. Het betreft ideaaltypische beschrijvingen. In de praktijk hoeven bijeenkomsten niet exact volgens dit format te verlopen, is er ruimte voor afwijking. Het gaat om het aanstippen van aandachtspunten en de mogelijke invulling van de bijeenkomsten. Het debat verloopt bij de vervolgbijeenkomsten in principe op dezelfde manier als bij het eerste debat: in de eerste helft van de bijeenkomst staat het leren van elkaar en met elkaar in gesprek gaan (naar aanleiding van de film) centraal, in het tweede deel staat kennisoverdracht voorop (korte presentatie over het onderwerp, waarna weer wordt gedebatteerd en de kennis wordt betrokken op eigen situaties). Steeds wordt

voor de pauze besproken wat vaders vonden van de handvatten en tips die ze in de film kregen, en welke tips ze zelf hebben voor andere vaders. Evenals in het eerste debat is er veel ruimte voor debat, voor het uitwisselen van opvattingen en zo samen komen tot nieuwe inzichten. Behalve over de hier genoemde onderwerpen zijn ook vervolgbijeenkomsten over andere thema's denkbaar. Aan de hieronder uitgewerkte thema's is echter, zo is gebleken, het meest behoefte.

Participatie en opvoeden in twee culturen

In dit debat leren vaders welke mogelijke strategieën er zijn om de eigen waarden te combineren met die in de Nederlandse maatschappij en cultuurverschillen in opvoeding te benoemen en te begrijpen. Ze praten onder andere over wat integratie in hun ogen is en wat integratie vanuit Islamitisch perspectief betekent, en welke invloeden er op opvoeding zijn. In de presentatie na de pauze worden verschillende acculturatiestrategieën besproken, wordt een schema gepresenteerd over invloeden op kinderen (thuis, school, buiten) en toegelicht dat regels tussen de opvoedmilieus kunnen verschillen, en wordt ingegaan op de schema's van de Trias Pedagogica in Marokko en Nederland (zie beschrijving eerste opvoeddebat). Daarbij wordt toegelicht dat in de Nederlandse omgeving individualisme een belangrijke kernwaarde is, wat ook zijn invloed heeft op de eigenschappen die op school het meest worden gestimuleerd (zelfontplooiing). Deze kunnen nogal verschillen van eigenschappen die ouders stimuleren in hun meer conformistische thuisopvoeding. Vaders debatteren met elkaar over de betekenis van dergelijke verschillen.

Opvoeden en vaderschap

Doelen van dit debat zijn a) vaders kennis aanreiken over de specifieke rol van mannen in de opvoeding, voor de ontwikkeling van kinderen, en b) kennis overdragen over hoe vaders hun opvoedrol kunnen invullen. Naar aanleiding van een film over vaderschap wordt gedebatteerd over wat vaders verstaan onder vaderschap, hoe zij hun opvoedrol invullen, en wat zij daarbij nodig hebben. In de presentatie wordt aandacht besteed aan het gegeven dat vaders zowel direct invloed hebben op hun kinderen, als via de interactie met hun partner. Daarnaast komen verschillen tussen moeders en vaders ter sprake, de aspecten waarop vaders als opvoeder allemaal invloed hebben in relatie tot hun kinderen (bijv. zelfwaardering/zelfbeeld, maar ook vaardigheden, kennis, houding van het kind). Tot slot wordt het belang van het

stimuleren van exploratie en het ondersteunen van het zelfvertrouwen van kinderen aangestipt.

Afstemmen tussen partners in de opvoeding

Doelen van dit debat zijn a) vaders informatie geven over het belang van afstemmen van de opvoeding met hun vrouw, en b) enige vaardigheden oefenen om de partner daarvan (proberen) te overtuigen en samen met hun partner afspraken te maken over de opvoeding. Naar aanleiding van een film over dit onderwerp wordt gedebatteerd. Aandachtspunten daarbij voor de zijn: praten over het belang van een goed op elkaar afgestemde rolverdeling, over welke rol wenselijk is voor een vader en een moeder, over de rol die vaders zelf hebben en of zij wel eens praten met hun vrouw over de opvoeding. Gaat dat goed of niet? Na de pauze wordt ingegaan op hoe de rolverdeling in veel Marokkaanse gezinnen eruit ziet: de moeder als hoofdopvoeder, als buffer tussen vaders en kinderen, als emotionele spil, als advocaat van de kinderen (en de vader als rechter). Ook wordt besproken hoe vaders doorgaans in de tienertijd van de kinderen de rol van de moeders overnemen (als toezichthouder). De vader fungeert in veel gezinnen, zo wordt toegelicht in de bijeenkomst, als vertegenwoordiger van het gezin in zaken buitens, hanteert vaak een autoritaire opvoedstijl, bemoeit zich doorgaans pas actief met de opvoeding vanaf de puberteit. Kort wordt ingegaan op de verschillende opvoedstijlen. Vaders gaan daarna in groepjes uiteen om te praten over wat dit oplevert en welke stijl zij zelf (zouden willen) hanteren.

Externe hulp

Doel van dit debat is dat vaders kennismaken met de werkwijzen en doelstellingen van formele instellingen waarmee als opvoeder mee te maken kunnen krijgen, zoals het Centrum voor Jeugd en Gezin, Bureau Jeugdzorg, de politie etc. Bij dit debat kan een vertegenwoordiger van een dergelijke instelling worden uitgenodigd. In de eerste helft, voor de pauze, ligt na een filmfragment vooral de nadruk op de kennis, opvattingen en verwachtingen van vaders over de betrokken instellingen. Na de pauze houdt de aanwezige professional een korte presentatie, waarna de vaders met deze professional in gesprek gaan, er mogelijke verschillen in onderlinge verwachtingen naar voren komen en daarover uitwisseling plaatsvindt. Hiermee kan ook de professional kennis opdoen en een andere blik krijgen op het omgaan met migrantenvaders.

Opvoeddebat vaders en kinderen

Deze vervolgbijeenkomst heeft een bijzonder karakter. Er worden kinderen bij uitgenodigd: Vooral jongeren uit gezinnen van de aanwezige vaders. Doelen

van dit debat zijn dat zowel vaders als kinderen inzicht krijgen in wensen, behoeften en verwachtingen van de ander. Vaders leren ook nieuwe manieren om met hun kinderen te communiceren, via een eenvoudige maar krachtige oefening, waarbij vaders en kinderen elkaar complimenten geven. De ervaring is dat deze oefening gevoelens als waardering, trots, en verbinding teweeg brengt bij vaders en kinderen, en inzicht in de ander. Vaders en kinderen leren met andere woorden op een andere manier naar elkaar kijken. De bijeenkomst start zoals de andere vervolgedebatten met een filmfragment dat de verhouding tussen vaders en kinderen als onderwerp heeft. In de erop volgende discussie wordt ingegaan op wat vaders vinden van de verwachtingen en wensen van kinderen in de film, in hoeverre zij vinden dat kinderen mogen onderhandelen, over welke onderwerpen wel en niet, en wat zij moeilijke onderwerpen vinden om met kinderen te bespreken. Met de aanwezige kinderen worden dezelfde onderwerpen besproken. Na de oefening 'complimenten geven' is er nog ruimte voor werken in groepjes: een met kinderen en een met vaders. Daarin worden ervaringen, wensen en verwachtingen ten aanzien van de andere partij gedeeld. Aan het eind van de bijeenkomst worden deze plenair teruggekoppeld.

De methodiek biedt de mogelijkheid om van deze thema's zo nu en dan af te wijken. Dit is afhankelijk van de interesse en de behoefte van de doelgroep. Tegelijkertijd worden de vervangende thema's wel volgens het stramien van de methodiek 'Opvoedebatten met Marokkaanse vaders' uitgevoerd.

3.4 *Werkzame elementen in de opvoedebatten*

'Met alle respect, er zijn tientallen cursussen over opvoeding. Maar die zijn beschreven vanuit andere kaders, vanuit een andere visie. Wil je deze doelgroep bereiken, dan moet je eerst een opvoeddebat organiseren. Je moet aansluiten bij wat de groep zelf wil, welke vragen zijn er binnen de doelgroep. Wat heeft de doelgroep nodig? Een van de voorwaarden waaraan de debatleiders moeten voldoen is de mix, de codes en de kennis van twee verschillende werelden: het Nederlandse en het Marokkaanse.' (debatleider opvoedebatten)

De opvoedebatten zijn een vorm van groepsgewijze opvoedingsondersteuning. Hoofddoelen komen overeen met andere vormen van opvoedondersteuning: het bijbrengen van kennis, houding en vaardigheden die vaders kunnen

ondersteunen in hun rol als opvoeder. Daarbij ligt de nadruk, vanwege het 'startniveau' van de vaders, sterk op kennis en houdingen, en minder op vaardigheden. Dat betekent niet dat deze laatste in het geheel niet aan de orde komen. Er is bij de doelgroep die Trias Pedagogica echter al heel wat gewonnen als er een proces van reflectie op gang wordt gebracht via de debatten; van bewustwording van de eigen rol, ook ten opzichte van de eigen partner, de mogelijkheden om grip op de kinderen te krijgen binnen de context van de Nederlandse maatschappij, de kinderen te begeleiden bij hun schoolloopbaan. Empowerment van vaders is een belangrijk doel van de debatten: hen middelen aanreiken om hun rol als vader met vertrouwen en kennis op zich te nemen.

Het bijzondere van de opvoeddebatten is dat ze een groep vaders lijken te bereiken die normaal gesproken niet terecht komen bij formele opvoedsteun, vanwege hun onbekendheid, afstand, wantrouwen ten opzichte van voorzieningen, weinig ervaring met reflectie op de eigen rol, niet gewend zijn steun buitenshuis te zoeken bij de opvoeding. Tegelijkertijd worstelen deze vaders met vraagstukken als: hoe kan ik mijn kinderen sturen en begeleiden in deze maatschappij waarin mijn opvoedmacht wordt ondermijnd, hoe kan ik kinderen sturen in een land waar ik niet fysiek mag straffen, er voor mijn waarden geen plaats is? Hoe kan ik zorgen dat mijn kinderen op het rechte pad blijven en een goed moslim worden, dat mijn kinderen goede prestaties leveren op school? Via een opvoeddebat raken de vaders in gesprek over de opvoeding en komt een proces van reflectie op gang dat hen helpt als opvoeder.

De kennis die de vaders wordt aangereikt in de debatten bestaat uit algemene westerse pedagogische en ontwikkelingspsychologische kennis over het belang van positieve communicatie voor kinderen, hoe te sturen via straffen en belonen, over de schadelijke effecten en beperkte effectiviteit van fysiek straffen (en wet- en regelgeving daarover), over het belang van regels, over ontwikkelingsstadia bij kinderen, over rollen van vaders en moeders en het belang van op één lijn zitten als ouders. Tegelijkertijd sluit de inhoud meer aan bij de positie van de vader als migrant, bij tradities in de Marokkaanse gemeenschap, wordt rekening gehouden met verschillen met de Nederlandse omgeving, met de kennisachterstand over doelen en werkwijzen van de opvoedondersteuning, het onderwijs en de jeugdzorg in Nederland. Ook de middelen die worden ingezet zijn deels van een andere, eigen aard: de inzet van religie als belangrijk referentiekader voor vaders, het geven van ruimte aan emoties die bij vaders leven over hun positie als migrant, de specifieke aanpak om vaders aan de praat te krijgen, de manier waarop de

westerse kennis wordt overgedragen. In deze paragraaf lichten we een aantal van deze elementen in de aanpak van de opvoeddebatten uit, die er voor lijken te zorgen dat ze goed werken. De belangrijkste bron daarvoor zijn de observaties die de onderzoekers pleegden, de ervaringen van de debatleiders en de ontwikkelaars en de indrukken van de sleutelinformanten.

Debat

Eerder is al ingegaan op het belang van een apart aanbod voor vaders in de opvoeding. Vaders voelen zich niet altijd aangesproken door het reguliere opvoedaanbod dat sterk is gericht op moeders. Met elkaar praten over opvoeding zijn ze niet gewend. Bij Marokkaanse vaders speelt dat extra, omdat zij niet gewend zijn te reflecteren op hun eigen rol en hulp buitenshuis te zoeken bij de opvoeding. Juist een debat als vorm sluit goed aan bij deze vaders. Allereerst omdat het vaders de mogelijkheid geeft met elkaar over de opvoeding te praten zonder dat het meteen over de eigen persoonlijke situatie gaat. Een debat is minder bedreigend dan een opvoedcursus over specifieke problemen thuis. Vaders wisselen opvattingen uit, en komen zo samen, onder leiding van de debatleider tot nieuwe inzichten die ze kunnen betrekken op hun eigen situatie.

Een tweede belangrijk punt is: vaders mogen zelf hun mening geven, er wordt hen niets opgelegd. Dat is belangrijk voor hun zelfvertrouwen, en vanwege het wantrouwen dat vaders ten opzichte van (westerse) deskundigen vaak hebben. *'Er is veel argwaan, dus vertellen hoe het moet werkt bij deze groep niet'*, aldus een sleutelinformant. In het debat horen vaders van de debatleider dat zij goede punten inbrengen, dat sterkt hen als vader. Ze mogen het ook met elkaar oneens zijn. Er is in het debat ruimte voor het uiten van emoties. Vaak zitten de emoties over de Nederlandse omgeving hoog, zeker bij vaders van de eerste generatie. De debatleiders zijn getraind in het ruimte geven aan emoties, en deze op een positieve manier te benutten in het groepsproces. Eerst luisteren, vaders laten praten, ook als zij zelf verbaal worden aangevallen, en daarna andere vaders vragen wat zij ervan vinden, of dit volgens hen ook zo is. Vervolgens spiegelen: wat is de rol van de vaders zelf, wat doen zij zelf om een en ander te veranderen. Een van de debatleiders stelt overigens dat de vorm van 'debat' voor Marokkaanse vaders wel even wennen is. Ze geven volgens een sleutelinformant graag hun mening: *'iets wat wij Marokkanen graag doen is onze mening en visie verkondigen.'* Maar ze zijn minder gewend om het met elkaar oneens te zijn zonder zich daardoor persoonlijk aangevallen te voelen, en op een open en objectieve manier naar de mening van anderen te luisteren. Door dit als debatleider

wel te vragen van vaders en te oefenen in het debat, leren ze in feite nieuwe vaardigheden die ze op termijn kunnen toepassen in gesprekken met hun partner en kinderen.

Marokkanen zijn niet gewend om te debatteren. Dat is één van de uitdagingen die wij krijgen, je moet heel veel doen om hen te brengen naar dialoog, naar discussiëren. Dat zijn ze niet gewend. Een discussie betekent voor hen: aanvallen. Het gaat niet over alleen om verschillende meningen. Het gaat erom, als iemand zegt, ik ben het er niet mee eens, dat betekent, hij valt iemand anders aan. Dan voelt hij zich heel verdrietig misschien. Wij proberen om te zeggen, iedereen heeft gelijk en niemand zegt 'ik ben beter dan anderen' en iedereen heeft respect voor anderen. We leren van elkaar en proberen ook een stukje van de Profeet te vertellen, hoe hij zeg maar in dialoog was met mensen'. (debatleider opvoeddebat)

Een sleutelinformant stelt dat het debat juist voor Marokkaanse mannen een krachtig middel kan zijn, omdat Marokkanen sterk zijn gericht op de mening van anderen en daarom door uitwisseling van gedachten veel leren, al hebben ze dat zelf in de opvoeding niet geleerd. Daar is dus wel goede begeleiding bij nodig, zoals al geschetst.

Film

De film is een belangrijk element in de methodiek van de opvoeddebatten. De relevantie ervan heeft verschillende achtergronden. Vertrouwen wekken is er een van. In de film zien vaders dat degene die het opvoeddebat leidt, of een collega van hem, ervaring heeft met het praten met Marokkaanse vaders over opvoeding. Het is niet zo maar iemand, die niets van hun vragen en dilemma's weet. Daarnaast laat de film zien dat vaders het oneens mogen zijn met elkaar, hun emoties mogen uiten, over de Nederlandse maatschappij, hun frustraties kunnen laten zien. Ten derde zien ze dat ook andere Marokkaanse vaders met elkaar over de opvoeding praten. Dat geeft het idee dat zij dat zelf ook kunnen. In de film voor eerste generatie vaders is een Marokkaanse pedagoog aan het woord. Vaders worden vaak stil als ze hem horen praten over het belang van betrokkenheid als vader. Om andere fragmenten moeten ze weer lachen en ze reageren vaak met herkenning op het fragment over de moeder als advocaat en de vader als rechter. De film geeft veel input voor de discussie, er worden veel thema's die vaders bezighouden in aangestipt. Er zijn meningen te horen, waar vaders het mee eens of oneens kunnen zijn en die stof geven voor het debat. Vaders herkennen zich, of juist niet, in bepaalde opvattingen. Ze reageren op bijvoorbeeld uitspraken van vaders in de film over de jeugdzorg, op wet- en regelgeving over straffen wanneer in de

film een vertegenwoordiger van de politie als deelnemer aan het debat hierover aan het woord komt. De in de film behandelde onderwerpen en beelden zijn voor vaders herkenbaar, ze staan dicht bij hen. Dat komt ook door het vooronderzoek dat Trias Pedagogica uitvoerde in de opmaat naar de gemaakte film en de lange ervaring met opvoedsteun aan deze groep. Dat de film als middel kon werken, was conform de verwachting van Trias Pedagogica. Juist bij laaggeschoolde migranten is de inzet van visueel materiaal een krachtig middel.

Laagdrempelig

De debatten vinden plaats op voor vaders vertrouwde locaties, waar nodig in de eigen taal en in eigen kring. Die eigen kring is van belang, niet alleen vanwege de taal, maar ook voor het gevoel van vertrouwdheid. Vaders zijn onder elkaar, zodat ze vrijuit kunnen praten over het zo belangrijke onderwerp van man-vrouw verhoudingen, onder leiding van een mannelijke debat-leider. Het in de eigen taal kunnen praten is ook voor vaders die het Nederlands wel beheersen van belang: juist als het gaat om persoonlijke onderwerpen uiten zij zich beter in de eigen taal.

Ook in de werving is laagdrempeligheid doorslaggevend. De ontwikkelaars hebben geconstateerd dat de boodschap over het doel en de opzet van de bijeenkomst vooraf van doorslaggevend belang is voor de komst van de vaders. Als zij bijvoorbeeld in opdracht van een gemeente de debatten organiseren, dan is het van belang dit in de werving niet te benoemen. De vaders die via de netwerken van zelforganisaties, voetbalclubs, moskeeën, et cetera, worden benaderd, worden eerder geprikkeld als er wordt gezegd: 'Er is een Marokkaanse man die veel weet over opvoeding, een deskundige, en die wil graag met jullie praten over opvoeding. Hij komt volgende week.' Zo wordt de nieuwsgierigheid gewekt. Belangrijk element in de laagdrempeligheid is ook: organiseren van een eenmalig debat, waaruit dankzij de debatleiding de behoefte van de vaders voortkomt om verder te gaan in vervolgbijeenkomsten.

Vertrouwen winnen: de rol van de debatleider

Voor het succes van een opvoeddebat is het belangrijk dat de debatleider erin slaagt het vertrouwen van de vaders te winnen. Vooral bij vaders van de eerste generatie vergt dit punt veel aandacht. In de interviews en ook in de observaties is duidelijk geworden hoe de debatleiders dit doen. Het draait allemaal om herkenning en erkenning. Allereerste stellen debatleiders zich bewust naast de vaders op, niet boven hen, in het begin van het debat zo

nodig ‘nederig’. Vooral in de eerste helft van het eerste debat is dit belangrijk. Bij de introductie benadrukt de debatleider bijvoorbeeld dat hij ‘ook maar een vader is’ en graag van de rijke ervaring van vaders die aanwezig zijn wil leren. Hij weet ook niet alles. Zoals een sleutelinformant zegt: de debatleider moet niet arrogant zijn, en niet provoceren maar wel eerlijk zijn. Een ander benoemt ook persoonlijke eigenschappen die belangrijk zijn voor de debatleider en doorslaggevend voor het succes: betrokkenheid, enthousiasme, gedrevenheid en authenticiteit. De ontwikkelaar van de opvoeddebatten, die er in de loop van de tijd veel heeft begeleid, heeft dit allemaal, is zijn ervaring.

Een andere manier om het vertrouwen van vaders te winnen is het geven van complimenten, bijvoorbeeld over hun inbreng, maar ook over wat hun kinderen bereikt hebben in Nederland (erkenning). Zo wordt in de debatten vaak het punt aangehaald dat Marokkaanse kinderen het tegenwoordig zo goed doen in het hoger onderwijs, en dat dit een hele prestatie is, vooral omdat veel vaders en moeders weinig opleiding hebben. Het laten zien van de film draagt ook bij aan het kweken van vertrouwen, zoals besproken.

‘Bij de eerste generatie heb ik andere methoden dan bij de tweede generatie. Wat ik probeer, meer complimenten geven aan eerste generatie vaders ‘door jullie zijn we hier in dit land, jullie hebben heel veel voor ons gedaan. We zijn student van jullie, ik ben hier niet om les te geven maar om van jullie te leren.’ Bij de tweede generatie hoef ik niet zoveel moeite te doen om acceptatie te krijgen. (...) Ik probeer de eerste tien minuten om aantrekkelijk te worden. Een van die manieren is door complimenten te geven. Daardoor krijg ik eigenlijk meer respect, dan heb ik de goede weg, en gaan ze luisteren en mij respecteren.’ (debatleider opvoeddebatten)

Een andere manier waarop de debatleider verbinding zoekt met vaders is door te vertellen over eigen ervaringen, niet alleen als vader van een jong kind, maar ook als zoon (herkenning). Zo vertelt een van de debatleiders geregeld over het moment waarop zijn vader hem terugstuurde naar Marokko. Hij vertelt met respect over zijn vaders keuze, wat respect en openheid oplevert bij de vaders. Ook spreekt de debatleider doorgaans in termen van ‘wij’: ‘wij zoeken oplossingen voor problemen met onze kinderen.’

In de tweede helft van het debat ligt de nadruk op kennisoverdracht en neemt de debatleider naast de rol van gelijke of ondergeschikte ook de rol van expert aan. Daarbij blijft belangrijk dat hij zoekt naar verbinding en de antwoorden deels uit de discussie laat komen. Bij gevoelige thema’s is het van belang dat hij gebruik maakt van indirecte communicatie. Thema’s als fysiek

straffen moeten bijvoorbeeld niet direct problematiserend worden benaderd, anders slaan vaders dicht, zo is de ervaring.

De debatleider doet zijn best vaders gerust te stellen. Bijvoorbeeld door aan te geven: *'opvoeden is niet gemakkelijk, maar het is fijn dat we hierover kunnen praten met elkaar.'* Tot slot is humor een belangrijk element dat wordt ingezet om vaders te bereiken en een boodschap over te brengen. In onderstaand kader daarvan een voorbeeld.

*Kader 3.3 Observatie opvoeddebat
Fragment uit opvoeddebat in Amsterdam*

Vader: *'Ik heb nog een vraag, wanneer heb je dan tijd om met je kinderen bezig te zijn? Stel, je werkt allebei, ook 's avonds.'*

Debatleider: *'Geef me de hand, je hebt gelijk, je hebt gelijk. Daarom is er ook afstemming nodig tussen vader en moeder. En niet: 'als je vader thuiskomt dan...' (verwijst naar de vader als boeman). Maar: al speel je maar 1 uur met je kind. Ik werk ook wel eens 's avonds, maar 's ochtends om 7 u begin ik al met mijn zoontje van een half jaar: 'Kom op, spelen, ik heb je gemist.' Misschien kennen jullie het verhaal van een vader en zoon. Elke keer als de zoon wil spelen zegt de vader: 'Ik heb geen tijd, hier heb je een euro.' Elke keer doet de vader dat. Op een gegeven moment heeft de zoon 50 euro gespaard. Hij vraagt aan zijn vader: 'Wat verdien je per uur dat je werkt?' '25 euro.' 'Ok,' zegt de zoon: 'hier heb je 50 euro, speel 2 uur met mij!' Vaders hebben een belangrijke rol!'*

Aandacht voor opvoeden in migratiecontext

In de debatten is uitgebreid aandacht voor de migratiecontext. Bij opvoedondersteuning aan migrantenouders is kennisoverdracht over de Nederlandse samenleving een onmisbaar onderdeel. Bovendien is de opvoeding in de migratiecontext voor vaders een belangrijk thema, zoals al verschillende keren is toegelicht. Dit thema vormt een expliciet onderdeel van de film, en van de discussie. Vaders praten tijdens een opvoeddebat met andere vaders en een debatleider met wie zij de positie als (kind van een) migrant delen. Ze hoeven hierdoor minder uit te leggen en kunnen vrijuit praten. De methodiek is ontwikkeld vanuit het besef dat de migratieachtergrond onlosmakelijk is verbonden met diverse aspecten van de opvoeding.

‘Zoals een vader zei, opvoeding in het algemeen is al een moeilijk onderwerp. En in Nederland, een land dat uit twee culturen, of meer culturen bestaat, is dat nog moeilijker. Dus hoe kunnen wij zorgen dat onze kinderen een goede opvoeding krijgen, ook in een land als Nederland dat twee culturen of meer culturen heeft? Je hoort meer en meer antwoorden. Een vader zegt: ‘Je moet veel kennis hebben. Als je niet veel kennis hebt, dan praat je met jouw kind thuis, terwijl je niks over buiten weet bijvoorbeeld.’ Iemand anders zegt: ‘Je moet eerst betrokken zijn bij school, je moet heel veel weten over wat allemaal gebeurt.’ (debatleider opvoedebatten)

Religie

Op verschillende manieren speelt religie een rol in de debatten. Bij vaders van de eerste generatie kunnen ideeën leven over de rolverdeling tussen vaders en moeders die feitelijk te maken hebben met culturele tradities, maar door vaders worden toegeschreven aan het geloof. Juist omdat het geloof een belangrijk referentiekader is voor vaders, proberen de debatleiders de vaders te overtuigen met voorbeelden dat de Profeet bepaalde uitspraken (bijvoorbeeld over de rol van mannen en vrouwen) nooit letterlijk zo heeft gedaan. Soms kost dat enige moeite, maar toch werkt overtuigen via religie vaak beter dan overtuigen vanuit westerse theorieën, zo is de ervaring. Jongere vaders die naar de debatten komen zoeken zelf vaak bewust naar onderbouwing vanuit de Islam voor hun waarden en keuzen. Ze willen graag leren van de debatleiders als het hierom gaat. Sommige debatleiders hebben zelf een theologische achtergrond of kennis en kunnen daardoor goed op dit soort vragen ingaan. In andere gevallen zorgt de debatleider dat er in de groep ook een imam aanwezig is die dit soort onderbouwingen kan geven.

Kader 3.4 Observatie opvoeddebat

Fragment uit een opvoeddebat in Amsterdam (inzet van imam in het debat)

Als reactie op het filmpje zegt een van de aanwezige vaders: *‘Uitleggen, niet opleggen, is moeilijk in de opvoeding.’*

Debatleider: *‘Dat is een heel mooi en ook moeilijk punt wat u daar inbrengt. U zegt: als je kind boos wordt, vergeet je alles. Wat moet je dan doen?’*

Vader: *‘Zelfbeheersing.’*

Debatleider: *‘Je moet dus zelfbeheersing leren. Maar hoe kan je dat aanleren?’*

(De groep heeft niet meteen een idee).

Debatleider betreft de Imam: *‘Heeft u een voorbeeld?’*

De Imam vertelt een verhaal over een boodschapper van Allah die langs een graf liep. Een vrouw zat daar te huilen, te rouwen. Hij zei tegen haar: *‘Rustig aan.’* De vrouw zei terug: *‘Laat me met rust, wat weet jij ervan.’* Later pas hoorde ze dat hij de boodschapper was van Allah. Ze maakte haar excuus. Kern is: je moet niet boos worden, als je boosheid voelt, moet je jezelf beheersen, rustig blijven.

Debatleider reageert: *‘Ja. Ze zeggen wel eens. Als je boos bent en je staat, moet je gaan zitten. Als je zit, moet je gaan liggen, als je ligt, moet je buiten gaan lopen. Als je straf geeft doe je dat vaak vanuit emotie.’* (adviseur, die tussen de vaders zit, vult aan)

Debatleider: *‘Punt blijft: Hoe ga je het doen? Hoe vind je zelfbeheersing?, want je grenzen worden overschreden. Wat doe je?’*

Groep reageert: *‘Je geeft straf.’*

Debatleider: *‘Maar hoe vind je de balans?’*

(discussie gaat in het Arabisch verder).

Laten ervaren

Hoewel de nadruk in de debatten ligt op overtuigen, discussiëren, vaders hun eigen oplossingen laten aandragen, wordt ook ervaring als middel ingezet om vaders inzichten bij te brengen. Vaak met veel effect. Twee voorbeelden hiervan werden geobserveerd in de debatten. Het eerste betrof het oefenen met het geven van complimenten (onder andere een vast onderdeel van de debatten tussen vaders en kinderen).

Tijdens een van de bijeenkomsten doet een trainer een oefening met de aanwezige vaders. Hij vraagt de vaders hem een complimentje te geven, alsof hij hun zoon is die net met zijn rapport thuis is gekomen. Alle vaders komen aan de beurt, ze lachen en moedigen elkaar aan als één van hen het lastig vindt. Ze reageren op elkaar, bijvoorbeeld als ze het geen echt compliment vinden. De laatste vader die aan de beurt komt staat op, omhelst en kust de trainer, om zo te laten zien dat hij trots is. De andere vaders lachen. De trainer vraagt of de vaders het lastig vinden om complimentjes te geven. Dat vinden ze, ze zeggen dat ze dat niet gewend zijn.

Het meegeven van huiswerk om dit soort dingen thuis te oefenen kan ook grote effecten hebben, zo vertelt een debatleider.

Ik vergeet nooit één van die vaders, die huiswerk gekregen had van ons om een compliment te geven aan zijn vrouw. Welke effecten dat kan hebben. Hij gaf zijn vrouw een compliment. De tweede bijeenkomst kwam hij terug en zei: 'Weet je hoeveel liefde er gegroeid is tussen ons?' De vrouw zei eerst - toen hij compliment gaf - omdat zij dat niet gewend is: 'Wat wil jij? Wil je iets?' Na discussiëren zei hij: 'Ik heb dat geleerd!' Zijn vrouw heeft het begrepen. Door het compliment is het leven beter en beter geworden volgens hem.' (debatleider opvoeddebatten).

Het tweede voorbeeld is een rollenspel. Een dergelijke werkvorm kan eerder met jonge vaders worden gebruikt dan bij vaders van de eerste generatie, maar werkt vaak goed. Zo speelde een vader in een van de debatten een zoon die te laat thuiskwam. De debatleider speelde zijn vader en deed voor wat hij zou zeggen.

3.5 *Werkt het?*

Naar de effecten van de opvoeddebatten is nog geen onderzoek gedaan. Wel is door de onderzoekers met 23 vaders gesproken om een indruk te krijgen van hun ervaringen en wat zij van de debatten meenemen (zie verder bijlage 3). De vaders waren aanwezig bij de drie geobserveerde debatten, hadden kinderen van verschillende leeftijden en behoorden tot verschillende migratie-generaties. Een belangrijk onderwerp in de gesprekken was waarom ze aan de debatten deelnamen. Deels betrof het vaders die al vaker aan een debat

hadden deelgenomen, deels nieuwkomers. In deze paragraaf volgt een samenvatting van de bevindingen.

Waarom komen vaders naar het debat?

De vaders vinden het interessant en belangrijk om over opvoeding te praten. Jonge vaders komen naar de debatten omdat ze hopen te leren, en tips en adviezen te krijgen over de opvoeding. Andere vaders vinden vooral de uitwisseling met andere vaders een reden om te komen. Zo bezoekt één van hen de debatten uit een nieuwsgierigheid naar hoe andere vaders over opvoeding denken. Vaders geven aan dat ze om zich heen zien dat het niet altijd goed gaat in de opvoeding, ze willen het graag beter doen. Wat de vaders, oud of jong, delen is de betrokkenheid op hun kinderen. *‘Het belang van mijn kind staat voorop.’*

Vaders horen veelal via-via over de debatten. Zo vertelt een vader dat hij na de eerste bijeenkomst van andere vaders hoorde dat deze bijeenkomst veel had losgemaakt, waardoor hij er een volgende keer ook bij wilde zijn. Twee vaders bij een debat op een basisschool kregen de uitnodiging via hun kinderen en besloten daarom te komen. Een vader vertelt dat zijn dochter pas net op school zit, hij vindt het belangrijk de school te leren kennen en daar is dit debat een kans voor.

Een eerste-generatie vader met 8 kinderen geeft aan dat veel Marokkaanse vaders de informatie die via de debatten wordt overgedragen nog niet hebben, maar er wel om verlegen zitten. De debatten voorzien daarmee in een belangrijke lacune.

‘Hoe je in een Westers land je kinderen opvoedt, informatie over hoe je met kinderen omgaat. Ik weet alleen maar wat ik weet. Ik realiseer me dat ik dit veel eerder had moeten weten.’ (vader)

Wat spreekt het meest aan?

Vooraf de oudere eerste-generatie vaders vinden de onderlinge discussie het leukste en belangrijkste van de bijeenkomst. Vaders vinden het leuk om met elkaar te praten over opvoeding, om elkaars ervaringen te horen en daarvan te leren. Want, zoals een vader zegt:

‘Samen weten we heel veel.’ Eén groep vaders komt al langere tijd bij elkaar. Zij geven aan dat er daardoor veel vertrouwen is, waardoor ervaringen openlijk gedeeld kunnen worden. Vooral opvoeden in Nederland is een onderwerp dat volgens de vaders belangrijk is om met elkaar over te praten.

'De situatie in Nederland is heel anders dan die in Marokko. Daarom moeten ouders hier afstand nemen van oude gewoontes en tradities. Om dat te kunnen doen is discussie van belang, dat je samen op zoek gaat naar de positieve dingen en gaat kijken hoe andere mensen denken.' (vader)

Een vader vond het ook erg leuk om in de groep te oefenen met complimenten geven, en te zien hoe andere vaders dat doen. Positief zijn de vaders ook over een rollenspel dat in een bijeenkomst wordt nagespeeld. Ze vonden het leuk om te zien hoe andere vaders in een lastige situatie ('Wat doe je als je puberzoon te laat thuiskomt') reageren.

Wat levert het op?

Door met elkaar in gesprek te gaan hebben de vaders veel geleerd over opvoeding. Een vader heeft het geven van complimenten direct thuis ingezet. Zijn vrouw was vervolgens zo verwonderd over zijn gedrag dat ze hem, voor de grap, vroeg of hij dronken was. Andere vaders geven aan meer met hun kind te praten en beter te luisteren. Of hebben geleerd dat ze - wanneer ze hun kind toespreken - het beste naar het kind toe kunnen gaan, in plaats van vanuit de hoek van de kamer te roepen dat iets niet mag. Volgens een aantal vaders is het niet verstandig om (opvoed)gedrag plotsklaps te veranderen. Dit moet afgestemd worden met wat er thuis van hen verwacht wordt. Deze vernieuwde afstemming kost tijd.

Waar willen vaders het over hebben?

Vaders geven aan dat de puberteit hen nogal eens voor vragen stelt. Een aantal vaders stelt dat de problemen met kinderen beginnen wanneer deze 12 jaar zijn. Meer kennis over deze leeftijdsfase kunnen ze dus goed gebruiken. Ook de moderne communicatiemiddelen stellen ouders voor vragen in de opvoeding. Dit onderwerp bespreken ze graag met andere vaders.

'We leven als ouders in een moeilijke situatie. Computer en internet spelen een grote rol. We weten vaak niet wat kinderen de hele dag op de computer en met de telefoon doen.' (vader)

School en opleiding komen in alle gesprekken als onderwerp naar voren. De vaders vinden dat erg belangrijk en willen het daar graag over hebben. Bij een aantal vaders heerst echter ook wantrouwen jegens scholen. Ze hebben het idee dat Marokkaanse kinderen ten onrechte een lager schooladvies krijgen. Ze vinden het belangrijk bij de opleiding van hun kinderen betrokken te zijn, maar kennen het systeem niet of weten niet wat er van hen als ouders

verwacht wordt, wat ze van de school kunnen verwachten. Vaders willen daarover informatie, en de debatten bieden een kans om in gesprek te gaan over hoe zij hun kinderen kunnen ondersteuning in hun opleiding. Daarnaast vraagt een vader zich af wat hij als ouder met weinig geld kan doen als het niet goed gaat met kinderen. Hoe zorg je ervoor dat ze niet op straat hangen, als je geen huiswerkbegeleiding kan betalen?

Daarnaast geeft een vader aan dat racisme of negatieve beeldvorming als onderwerp erg leeft bij veel vaders. Hij zou het zinvol vinden als er ook uitwisseling zou ontstaan met Nederlandse vaders, zodat vooroordelen over en weer bespreekbaar worden. Daarnaast zou een vader graag horen wat wel en niet mag in Nederland. Waar ligt de grens? Wat staat er in de wet, bijvoorbeeld over slaan? Wanneer het gaat om informatievoorziening staan de vaders ook open voor inbreng van een expert van buitenaf. Belangrijk is om te beseffen is dat een deel van de vaders die wij spraken meerdere keren bij elkaar zijn geweest. Dan ontstaat er bereidheid tot uitwisseling met buitenstaanders. De vervolgedebatten van Trias Pedagogica voorzien daar ook in.

Tips voor Trias Pedagogica

Jonge, tweede generatie vaders geven aan dat ze naast het uitwisselen van ervaringen, ook graag tips en adviezen willen die ze toe kunnen passen in de opvoeding. Ze willen oefenen met concrete vaardigheden, deze thuis uitproberen en daarop in een vervolgbijeenkomst terug komen. Ze zouden ook graag schriftelijke informatie mee naar huis willen nemen, zodat ze deze met hun partner kunnen bespreken. De meeste vaders die wij spraken, komen regelmatig naar deze bijeenkomsten. Zij vinden het belangrijk om het vaker over de opvoeding te hebben. Herhaling is daarbij cruciaal. *‘Want hoe vaker je het erover hebt, hoe meer het blijft hangen.’*

4 *Wat is er nodig voor een opvoeddebat?*

In dit hoofdstuk gaan we in op enkele randvoorwaarden die nodig zijn voor het organiseren van een opvoeddebat. Uitgangspunt is dat deze worden uitgevoerd door debatleiders die zijn (of worden) getraind door Trias Pedagogica. In paragraaf 4.1 gaan we in op de kwalificaties en kenmerken waaraan debatleiders moeten voldoen. In paragraaf 4.2 beschrijven we kort de inhoud van de training die debatleiders krijgen voor zij een debat kunnen leiden. Meer informatie hierover is te krijgen bij Trias Pedagogica. In paragraaf 4.3 komen enkele randvoorwaarden en tips voor de uitvoering van een opvoeddebat ter sprake.

4.1 *Kwalificaties en kenmerken debatleider*

Trias Pedagogica trainde in het afgelopen jaar negen debatleiders van wie een aantal op dit moment nog opvoeddebatten uitvoeren (zowel eerste debatten als vervolgebatten). Bij de selectie van de debatleiders werd gelet op de volgende kwalificaties en kenmerken:

- hoger beroeps- of wetenschappelijk onderwijs;
- sensitief;
- groepsprocessen in banen kunnen leiden;
- niet te jong (24+);
- man;
- Marokkaans/Berbers sprekend;
- kennis over opvoeding/achtergronden vaders (migratie etc.);
- religieuze kennis weten te vertalen naar opvoedvragen.

Pedagogische achtergrond wordt (nog) niet als voorwaarde gesteld, om de eenvoudige reden dat er nog weinig mannelijke Marokkaanse pedagogen zijn. In de training aan debatleiders vormt de overdracht van (interculturele) pedagogische kennis overigens een belangrijk onderdeel. De debatleiders die op dit moment werken voor Trias Pedagogica hebben - onder andere - een theologische of journalistieke achtergrond. De belangrijkste kwalificaties die ze moeten hebben zijn dat ze (cultuur)sensitief kunnen reageren op vaders en bekwaam zijn in het begeleiden van groepsprocessen. Daarbij is van belang dat ze kunnen luisteren naar vaders, antwoorden uit de groep laten komen, vaders van elkaar laten leren. Vooral als debatleiders een achtergrond als

geestelijk leider hebben, kost het vaak enige moeite om ze los te laten komen van hun rol als ‘zender’ van informatie. Overtuigen van vaders is belangrijk, maar debatleiders moeten niet paternalistisch zijn en vaders het gevoel geven dat zij als debatleiders wel weten wat goed voor hen is. Een wijzend vingertje valt niet in goede aarde bij de meeste vaders. De debatleider moet niet al te jong zijn, vanwege het overwicht dat hij moet kunnen hebben op de groep.

Gebleken is dat het belangrijk is dat de trainer of debatleider niet uit de directe omgeving van de vaders afkomstig is, omdat deze dan ‘als een van ons’ gezien wordt en daarmee minder gezag en overwicht heeft dan gewenst. Een geestelijk verzorger of Imam wordt echter wel serieus genomen, ook als de vaders hem al kennen. Regel is dat de overige debatleiders worden ingezet op locaties waar zij niet bekend zijn.

4.2 *De training*

De debatleiders krijgen een tweedaagse training die hen voorbereidt op het leiden van het opvoeddebat. Deze training is enkel voldoende voor het leiden van het eerste debat. Voor de vervolgdebatten is meer training nodig, wat ‘on the job’ plaatsvindt. Tijdens de training wordt een powerpointpresentatie gebruikt. Veel van de inhoud daarvan is afkomstig uit een handleiding ‘intercultureel werken’, die de ontwikkelaars schreven. De getrainde debatleiders krijgen deze handleiding, bedoeld voor professionals die werken met migrantengezinnen, mee naar huis. Daarin valt een en ander nog eens na te lezen.

De eerste dag van de training is vooral gericht op kennisoverdracht. Het doel is dat de toekomstige debatleiders kennis en inzicht verwerven over het opgroeien en opvoeden in twee culturen, het gedrag van ouders kunnen interpreteren en hanteren, en een idee krijgen hoe vaders leren. Tijdens de training leren deelnemers meer over het werven voor en leiden van een opvoeddebat, maar worden zij ook inhoudelijk voorbereid. De training behandelt onder meer:

- doelen van opvoedondersteuning;
- doelen van de opvoeddebatten;
- voor- en nadelen van een groepsgerichte interventie;
- manieren van leren en hoe daarbij aan te sluiten;
- onderscheid tussen opvoedbeleving/houding/doelen van ouders, kennis over opvoeding en ontwikkeling en opvoedingsvaardigheden/gedrag;
- het belang van bevestiging/positieve bekrachtiging van ouders;
- verschillende opvoedstijlen;

- verschillen tussen collectivistische en individualistische culturen (en invloed op opvoeding) (Kagitcibasi);
- verschillen tussen functionele en intentionele opvoeding;
- verschillende invloeden in de omgeving van gezinnen en hun invloed op de opvoeding (Bronfenbrenner);
- opvoeding in relatie tot migratie;
- de migratieachtergrond van Marokkaanse vaders;
- rollen van vaders en moeders in de Marokkaanse opvoeding;
- de weg naar bewustwording (matrix bewustzijn/verantwoordelijkheid ontwikkelen).

Tevens bekijken de te trainen debatleiders de films die zij zelf aan de vaders laten zien tijdens het opvoeddebat. Deze bespreken zij aan de hand van een aantal vragen. Kort wordt geïntroduceerd welke processen er in groepen kunnen spelen (bijvoorbeeld negativiteit) en hoe daar als debatleider mee om te gaan.

De tweede dag staat in het teken van herhaling van de behandelde onderwerpen van de eerste dag. Daarnaast vormt het oefenen van een presentatie of debat de hoofdmoot van het programma. Bij de feedback die ze daarop krijgen van de ontwikkelaars en de overige deelnemers, ligt de focus op belangrijke houdingsaspecten zoals niet zenden maar luisteren (ontvangen). Soms krijgen de debatleiders te maken met vaders die hen negatief bejegenen of verbaal aanvallen. Tijdens de training leren zij dit niet persoonlijk op te vatten, hierin mee te gaan en niet in de verdediging te schieten. Een neutrale houding is essentieel. Het is van belang dat de vaders ruimte krijgen om zich te uiten, zo wordt in de training benadrukt. Als de emoties wat bekoeld zijn kan de debatleider de situatie benoemen en op de kansen wijzen die deze situatie biedt. Bijvoorbeeld een vader die boos is omdat zijn kind gediscrimineerd wordt, kan na het uiten van de boosheid worden gevraagd: ‘Oké, dat is een gegeven, maar hoe ga je daar mee om en wat kun je zelf wel veranderen, welke kansen kun je benutten?’ Ook leren debatleiders hoe te reageren als een vader vraagt naar persoonlijke ervaringen, naar bevestiging van zijn punt. Als een vader bijvoorbeeld vraagt of de debatleider soms nooit gediscrimineerd wordt, kan deze reageren door te relativiseren (‘Jawel, maar in Marokko word ik ook gediscrimineerd.’) of te spiegelen (‘Accepteren wij zelf iemand van buiten, bijvoorbeeld iemand die geen Moslim is?’). Tijdens het oefendebat hebben de andere aanwezige deelnemers een taak: de een speelt de lastige vader, de andere de positieve vader. Zo kunnen de deelnemers verschillende situaties oefenen.

Deze tweede dag heeft tot doel dat de toekomstige debatleiders weten hoe zij de samenwerking tussen henzelf en Marokkaanse vaders kunnen versterken en dat zij hun vaardigheden in het leiden van een debat vergroten. Na afloop van de proefdebatten volgt een evaluatie en ontvangen de deelnemers bij positieve evaluatie een certificaat.

Na de training draaien de nieuwe debatleiders eerst een paar keer mee tijdens een opvoeddebat dat geleid wordt door een trainer met meer ervaring, voordat zijzelf hun eerste debat gaan leiden. In veel gevallen is ook bij ervaren debatleiders vaak nog een tweede persoon aanwezig vanuit Trias Pedagogica die af en toe inspringt in het debat en input geeft.

4.3 *Randvoorwaarden*

In deze laatste paragraaf gaan we in op enkele aspecten die bij de organisatie van een opvoeddebat van belang zijn. Het zijn aandachtspunten voor zowel (potentiële) debatleiders als (toekomstige) opdrachtgevers.

Organisatie

In de afgelopen periode heeft Trias Pedagogica de opvoeddebatten doorontwikkeld, en om ze uit te proberen vaak zelf georganiseerd in samenwerking met partners met wie een goede relatie bestond. Partners waren moskeeën, zelforganisaties, voetbalclubs, et cetera; kortom, vindplekken voor vaders. Langzaamaan is de methodiek uitgekristalliseerd en nu wordt deze doorgaans in opdracht uitgevoerd. De opdrachtgever kan een gemeente zijn, maar ook een welzijnsinstelling, zoals een instelling voor opbouwwerk of maatschappelijk werk, of een partner die vaders wil bereiken met reguliere opvoedsteun en de opvoeddebatten ziet als belangrijk voortraject. Daarbij kan worden aangesloten bij bestaande groepen vaders die elkaar al voor een ander doel zien. Het CJG heeft recent de opdracht meer aan te sluiten bij de eigen netwerken en eigen kracht van ouders en deze te ondersteunen. Daarom kan het CJG ook een opdrachtgever zijn. Daarnaast zijn ook scholen of stadsdelen/deelgemeenten opdrachtgevers. Debatten kunnen een antwoord zijn op problemen met jeugdigen in een wijk, en voor scholen een manier om ouderbetrokkenheid bij vaders te stimuleren en een wederzijds gesprek over de opvoeding tot stand te brengen.

Voor het bereiken van vaders in een (deel)gemeente of wijk is het van belang dat er wordt samengewerkt met lokale zelforganisaties, voetbalclubs etc. Dat betekent dat in samenspraak met Trias Pedagogica wordt gezocht naar relevante partijen. Deze worden persoonlijk benaderd door Trias

Pedagogica. Persoonlijke benadering is doorslaggevend voor het succes. Daarnaast, zoals al eerder geschetst, is het van belang om niet direct de (deel)gemeente als opdrachtgever te noemen, vanwege het wantrouwen dat vaak bij vaders bestaat. Op scholen kan de benadering directer zijn, de directie van de school kan vaders aanschrijven via de kinderen, of een oudercontactfunctionaris of lid van de ouderraad kan vaders aanspreken op het schoolplein. De wijze van benaderen gebeurt in zo'n geval in overleg met Trias Pedagogica. Afhankelijk van de doelgroep (Vooraf eerste generatie vaders, of jongere vaders die in Nederland zijn opgegroeid) is de wijze van benaderen en ook de gebruikte taal anders.

Er kan worden gewerkt met een al getrainde debatleider, of, als het gaat om nieuwe gemeenten, kunnen nieuwe debatleiders worden geselecteerd en getraind. Daarbij is wel van belang dat de kwalificaties en kenmerken, zoals genoemd in paragraaf 4.1, in de gaten gehouden worden. De huidige getrainde debatleiders zijn grotendeels geworven via migrantenzelforganisaties met wie de ontwikkelaars contact hadden. Op dit moment werken zij vooral in de Randstad (Amsterdam, Utrecht, Zeist, Nieuwegein).

In principe wordt altijd eerst een eenmalig debat georganiseerd, waarin wel bij vaders wordt gepolst of zij een vervolgbijeenkomst willen. Hier moeten dan ook wel de middelen voor zijn. De opbrengst is het grootst als er de mogelijkheid is een reeks van debatten te organiseren.

Ruimte en voorzieningen

De ruimte moet groot genoeg zijn om de groep vaders die men verwacht te ontvangen. Denk ook aan technische randvoorwaarden zoals laptop, beamer en speakers. De debatleider neemt de films en de powerpoint mee. Vaak wordt ter plekke bepaald, aan de hand van de opkomst, welke film wordt vertoond. Het is handig een opstelling te kiezen waarbij vaders elkaar kunnen zien, zodat ze makkelijker met elkaar in debat kunnen gaan. Bijvoorbeeld een hoefijzeropstelling of twee brede rijen stoelen achter elkaar waar de debatleider naar kijkt. De debatleider staat tijdens de presentatie en loopt rond. Bij een vervolgdebat is het belangrijk dat de ruimte toelaat dat vaders in groepjes uiteen gaan, als dat is voorzien. Een vorm kan zijn dat een deel van de vaders in de ruimte ernaast gaat zitten.

Bij de bijeenkomsten is het belangrijk dat de sfeer informeel is. Het werkt het best als de opvoeddebatten op een voor vaders vertrouwde locatie worden gehouden. Daarnaast is het belangrijk dat er iets te eten en te drinken is, en waar mogelijk bijvoorbeeld na afloop gezamenlijk een maaltijd kan worden genuttigd.

Tijdstip

Het is het handigst de debatten in de avonduren te houden vanwege andere verplichtingen die vaders doorgaans overdag hebben. Overleg met Trias Pedagogica over de beste dag en het tijdstip. Dat is ook afhankelijk van de doelgroep (primair oudere vaders of primair jongere vaders).

Tips voor de debatleiders

Debatleiders moeten zorgen dat ze inhoudelijk goed zijn voorbereid op de bijeenkomst. Ze moeten de film goed hebben bestudeerd en meerdere keren afgespeeld. Tijdens het debat moeten ze snel kunnen schakelen naar onderdelen van de film, eigen vragen verzinnen om het gesprek op gang te brengen of te houden, nieuwe onderwerpen ter sprake brengen, bepalen welke delen van de powerpoint ze bespreken en op welke manier. Tegelijkertijd moeten ze werken aan het winnen van het vertrouwen van de groep. Daarom is het belangrijk de methodiek goed in de vingers te hebben en de achterliggende doelen en inhoud van buiten te kennen.

Het is vaak handig van tevoren de locatie te bezichtigen, kort vooraf de gemaakte afspraken nog eens te bevestigen en te horen hoeveel vaders er worden verwacht. Ook om afspraken over eten/drinken, de inrichting van de ruimte et cetera nog eens te checken. Het is handig als er een flap-over staat of een bord om op te schrijven. In dat geval moet worden afgestemd of er zelf stiften meegenomen moeten worden.

Als de omgeving waar het debat wordt gehouden nieuw is voor de debatleider, is het belangrijk informatie te hebben over de lokale sociale kaart, bijvoorbeeld de namen te weten van de instellingen die opvoedsteun aanbieden. Ook is het belangrijk te weten wat er speelt in de lokale gemeenschap waar de vaders onderdeel van uitmaken. Als de debatleider zelf niet veel religieuze kennis heeft, kan het belangrijk zijn een lokale geestelijk leider in te schakelen die af en toe toelichting kan geven tijdens het debat. Indien mogelijk is het goed om vooraf met deze persoon door te nemen wat de doelen daarvan zijn.

Meenemen:

- usb-stick met de powerpointpresentatie;
- dvd's oudere en jongere vaders;
- stapeltjes dvd's voor de deelnemers, om mee naar huis te nemen na afloop;
- bij vervolgdebatten: spullen voor de interactieve werkvormen.

Tijdens het debat is het belangrijk zowel de tijd goed te bewaken als goed te letten op de sfeer, de deelname van alle deelnemers, de reacties op de film etc. Bij vervolgebatten, waar vaak sprake is van meer interactieve werkvormen, is vaak een mede-debateleider aanwezig. Deze kan ook helpen de tijd in de gaten te houden, zodat de debateleider zich kan concentreren op het debat. Aan het eind van het debat moet hij niet vergeten te evalueren met de deelnemers en de behoeften aan vervolgbijeenkomsten samen met hen door te nemen. Er hoeft nog geen concrete datum geprikt te worden voor een vervolg. Vaak vergt dat weer overleg met de opdrachtgever. Als de animo en mogelijkheden daar wel voor zijn, is het natuurlijk handig dit wel meteen te doen. Soms is de opdrachtgever aanwezig bij het debat en kan meteen na afloop worden geëvalueerd hoe er een vervolg kan worden gegeven aan de debatten.

Geraadpleegde literatuur

Bernard van Leer Foundation (2001). *Fathers matter too: Early Childhood Matters*. Bulletin van de Bernhard van Leer Foundation, 97, 1-46.

Blokland, G. (2010). *Over opvoeden gesproken. Methodiekboek pedagogisch adviseren* (8^e compleet herziene druk). Utrecht / Amsterdam: NJI / Uitgeverij SWP.

Broek, A. van den, Kleijnen, E., & Keuzenkamp, S. (2010). *Naar Hollands gebruik? Verschillen in gebruik van hulp bij opvoeding, onderwijs en gezondheid tussen autochtonen en migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Distelbrink, M., Pels, T., Jansma, A., & Gaag, R. van der (2012). *Ouderschap versterken. Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Distelbrink, M., Geense, P., & Pels, T. (red.) (2005). *Diversiteit in vaderschap: Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Distelbrink, M.J., Hooghiemstra, E., m.m.v. S. Smit (2005). *Allochtone gezinnen. Feiten en cijfers*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.

Gijsberts, M. & Herweijer, G. (2009). *Onderwijs en opleidingsniveau*. In: Gijsberts, M. & Dagevos, J. (2009). *Jaarrapport integratie 2009*. Den Haag: SCP/CBS, p. 95-138.

Gruijter, M. de, & Pels, T. (2005). *De toekomst van buurtvaderschap: Professionalisering met behoud van zeggenschap*. Baarn: Odyssee.

Hoog, S. de, Harthoorn, H. & Servage, R. (2011). *Vaderschap 2.0. Opvoedingsondersteuning voor vaders van nu*. Den Haag: E-Quality.

Hoog, K. de (2003). *Gezinsbeleid tussen emancipatie en uitsluiting*. In: M. Keizer & K. Verhaar (red.). *Sociale verkenningen nr. 5 Familiezaken*, pp. 45-57. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Hooghiemstra, E. (2003). *Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland*. Den Haag: SCP.

JSO (2005). *Vaders doen mee. Project opvoedingsondersteuning aan vaders (samenvatting literatuuronderzoek)*. Gouda: JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding.

Ketner, S. (2008). *Marokkaanse wortels, Nederlandse grond: Exploratie, bindingen en identiteitsstrategieën van jongeren van Marokkaanse afkomst*. Groningen: z.u. (proefschrift).

Lamb, M.E. (1998). Vaders: Een inleidend overzicht. In F. Boer, M. Deković, J. Rispens, & G.A. Smid (Red.), *Kind en Adolescent (Speciale uitgave Vaders)*, 19(1), 3-25.

Pels, T. (1998). *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland: De creatie van een nieuw bestaan*. Assen: Van Gorcum.

Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten: Een studie over last van Marokkaanse jongeren*. Assen: Van Gorcum.

Pels, T. (2005). Marokkaanse vaders: Van patriarchen naar betrokken paternalisten. In M. Distelbrink, P. Geense, & T. Pels (red.), *Diversiteit in vaderschap: Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland* (pp. 215-301). Assen: Van Gorcum.

Pels, T. (2008). Aandachtspunten voor preventie van marginalisering van jongens van Marokkaanse afkomst. In D. Brons, N. Hilhorst & F. Willemsen (Red.), *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren* (pp. 183-196). Den Haag: Ministerie van Justitie/WODC.

Pels, T., & De Gruijter, M. (2006). *Emancipatie van de tweede generatie: Keuzen en kansen in de levensloop van jonge moeders van Marokkaanse en Turkse afkomst*. Assen: Van Gorcum.

Pels, T., De Gruijter, M., & Lahri, F. (2008). *Jongeren en hun islam: Jongeren over hun ondersteuning als moslim in Nederland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/FORUM.

Pels, T., Distelbrink, M., & Postma, L., (2009a). *Opvoeding in de migratiecontext: Review van recent onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders, in opdracht van NWO*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T., Distelbrink, M., & Tan, S. (2009b). *Meetladder diversiteit interventies: Verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor (etnische) doelgroepen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Pels, T., Ketner, S., & Naber, P. (2012). *Een vader is meer dan 100 meesters: Versterken van vaderschap in Amsterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/ Kenniswerkplaats Tienplus.
- Pels, T., & Nijsten, C. (2000). Jongeren over hun opvoeding. In T. Pels (red.), *Opvoeding en integratie: Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school* (pp. 88-114). Assen: Van Gorcum.
- Nijsten, C., & Pels, T. (2000). Opvoedingsdoelen. In T. Pels (red.), *Opvoeding en integratie: Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school* (pp. 33-56). Assen: Van Gorcum.
- Sozen, D. (2012). *Turkse vaders doen ook mee aan opvoeddebat! Een onderzoek naar hoe het opvoeddebat geschikt kan worden gemaakt voor de Turkse vaders*. Afstudeerscriptie Hogeschool Inholland.
- Stevens, G.W.J.M., Pels, T.V.M., Bengi-Arslan, L., Verhulst, F.C., Vollebergh, W.A.M., & Crijnen, A A.M. (2003). Parent, teacher and self reported problem behavior in the Netherlands: Comparing Moroccan immigrant with Dutch and with Turkish immigrant children and adolescents. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38, 576-585.
- Tavecchio, L. en Bos, H. (2011). Inleiding op het themanummer 'vaderschap, rol van vaders in opvoeding van kinderen en diversiteit in vaderschap. In: Tavecchio, L. en Bos, H. (red). *Pedagogiek. Themanummer vaderschap, rol van vaders in opvoeding van kinderen en diversiteit in vaderschap*, 31 (1), p. 3-10.
- Zwirs, B.W.C., Burger, H., Buitelaar, J.K., & Schulpen, T.W.J. (2006a). Ethnic differences in parental detection of externalizing disorders. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 15, 418-426.

Bijlage 1 Interviews met sleutelinformanten

Voor aanvullingen op de probleemanalyse uit de literatuur is met een vijftal sleutelinformanten gesproken. Zij zijn benaderd vanwege hun (ped)agogische achtergrond en waren allen Marokkaans, waardoor ze ‘van binnenuit’ over de behoeften en bijzonderheden groep konden spreken. De gesprekken duurden tussen een half uur en een uur en zijn deels face-to-face, deels telefonisch afgenomen. De verslagen zijn ter controle toegestuurd aan de respondenten.

De interviews vonden plaats aan de hand van een topiclijst, met de volgende onderwerpen:

- Achtergrondgegevens respondent.
- Kennis over de aanpak van de opvoedebatten, betrokkenheid erbij.
- Waarom juist deze methodiek nodig voor Marokkaanse vaders?
- Wat kan er met de methodiek worden bereikt?
- Bereikt de methodiek vaders die anders niet worden bereikt? Waardoor?
- Vooral een toegevoegde waarde voor oudere vaders, of ook voor jongere?
- Kernelementen die de aanpak succesvol maken?
- Ook toepasbaar voor andere groepen?

Hieronder volgt een korte typering van de ondervraagden.

- Man (Mar), voorheen o.a. werkzaam als jeugdhulpverlener, nu in arbeidsbemiddeling voor o.a. jeugdigen met een beperking; kent opvoedebatten als concept, niet direct bij betrokken.
- Vrouw (Mar), programmacoördinator in het basisonderwijs. Was betrokken bij de organisatie van een evenement rond de opvoedebatten.
- Man (Mar), opbouwwerker met lange ervaring, faciliteert/organiseert vaker bijeenkomsten voor (Marokkaanse) mannen, wierf ook vaders voor een opvoedebat.
- Vrouw (Mar), projectmedewerker op gebied van diversiteit bij landelijke kennisinstelling, eerder praktijkervaring in jeugdhulpverlening en opvoedsteun en gewerkt als manager CJG. Kent de opvoedebatten zijdelings.
- Man (Mar), werkt o.a. met kinderen en was maatschappelijk werker, organiseert als coördinator van vrijwilligers bijeenkomsten over opvoeding, o.a. in samenwerking met Trias Pedagogica.

Bijlage 2 Gesprekken met Trias Pedagogica en getrainde debatleiders

Tijdens het onderzoek is verschillende malen gesproken met medewerkers van Trias Pedagogica. Dit gebeurde zowel naar aanleiding van teksten die de onderzoekers produceerden als meer in het algemeen, met als doel om de inhoud van de methodiek helder te krijgen. De ontwikkelaars voeren de methodiek overigens geregeld zelf uit en waren in elk geval bij alle ‘eerste’ debatten met groepen tot nu toe aanwezig.

Daarnaast spraken de onderzoekers met drie getrainde debatleiders, waarvan één direct na afloop van een debat. In de gesprekken stonden de volgende punten centraal:

- Taken binnen Trias Pedagogica.
- Hoe getraind/voorbereid op het leiden van de debatten.
- Doelen van de debatten (en variatie tussen groepen/start en vervolgdebat).
- Doelgroep: Wat voor vaders komen naar de debatten; wat houdt hen bezig.
- Verloop van de debatten (sfeer, waar ligt initiatief, gebruikte aanpak etc.
- Succesvolle elementen en aanvullende waarde t.a.v. andere opvoedsteun.

Bijlage 3 Observaties en gesprekken met vaders

Om een beeld te krijgen van de opvoeddebatten hebben onderzoekers drie bijeenkomsten bijgewoond. Deze debatten waren verschillend in opzet, uitvoering en context waarin ze plaatsvonden. Eén debat vond plaats op een Islamitische basisschool, met vaders van kinderen in de basisschoolleeftijd. De twee andere debatten werden gehouden in buurtcentra. Bij één van deze debatten waren vooral eerste generatie vaders aanwezig, hun gemiddelde leeftijd lag rond of boven de 50 jaar. Bij het andere debat waren vooral jongere vaders tussen de 30 en 50 jaar vertegenwoordigd. De geobserveerde debatten werden in het kader van het onderzoek georganiseerd. De vaders die deelnamen aan deze debatten kenden elkaar al, waren bekend met de methodiek en de trainer. Het bleek lastig om als onderzoekers aanwezig te zijn bij een debat dat voor een eerste keer met een nieuwe groep (eerste-generatie) vaders wordt gehouden, omdat juist in zo'n bijeenkomst het opbouwen van vertrouwen binnen de groep en het creëren van een sfeer waardoor vaders open durven te zijn over de opvoeding, centraal staat.

Dit betekent dat de geobserveerde debatten niet geheel representatief zijn voor de methodiek en de doelgroep. Eén debat was ook beduidend korter dan normaal. Toch gaven de debatten en nagesprekken zicht op de opzet en uitvoering van de methodiek, en boden ze de onderzoekers de gelegenheid in gesprek te gaan met vaders over hun ervaringen.

Bij elk debat werd door verschillende onderzoekers geobserveerd, waarbij vooral is gelet op de samenstelling van de groep, de opbouw en inhoud van het debat (welke thema's, hoe besproken), de sfeer, en de houding/opstelling van de debatleider en diens strategieën om informatie over te dragen en vaders met elkaar in gesprek te krijgen. De bevindingen werden na afloop besproken en gezamenlijk beschreven in een verslag. De debatten vonden deels (een keer bijna geheel) in het Marokkaans plaats en waren daarom niet altijd inhoudelijk geheel te volgen door de onderzoekers. Soms werden onderdelen behoeve van de onderzoekers en andere aanwezigen die de taal niet spraken (zoals een schooldirectrice) vertaald.

Na afloop van de voorbeelddebatten spraken de onderzoekers over het debat met de meerderheid van de aanwezige vaders, in totaal 23. Dit gebeurde twee keer in kleine groepjes, en een keer plenair. De volgende vragen stonden daarbij centraal.

1. Waarom bent u vanavond naar (locatie) gekomen?
2. Wat vond u van de avond?
 - Wat vond u van opbouw? Presentatie, film, gesprek?
 - Wat sprak u het meest aan?
 - Over welke onderwerpen is gepraat?
 - Heeft u vanavond iets nieuws gehoord, iets geleerd?
 - Wilt u nog een keer meedoen? Waarom wel of niet?
3. Waar had u het graag nog meer over willen hebben?
 - Heeft u nog tips voor een volgende bijeenkomst?

Colofon

Opdrachtgever	Trias Pedagogica
Financiers	Stichting Kinderpostzegels Nederland DMO Amsterdam, ZonMw
Auteurs	Dr. M. J. Distelbrink (Verwey-Jonker Instituut) R. S. van der Gaag, MSc. (Verwey-Jonker Instituut) S. Halane, BSc. (Trias Pedagogica) Drs. V. Knippels (Hogeschool Inholland) A. Mehrasz, BSc. (Trias Pedagogica) Dr. P. Naber (Hogeschool Inholland)
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl www.verwey-jonker.nl

Dit is een publicatie van Trias Pedagogica i.s.m. de Kenniswerkplaats Tienplus.
De publicatie kan gedownload worden via de website van het Verwey-Jonker Instituut, de Kenniswerkplaats Tienplus en Trias Pedagogica.

ISBN 978-90-5830-533-6

© Verwey-Jonker Instituut/Hogeschool Inholland/Trias Pedagogica, Utrecht/Amsterdam, 2012. Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut, Hogeschool Inholland en Trias Pedagogica. De methodiek is eigendom van Trias Pedagogica. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Kenniswerkplaats Tienp^xus

Trias Pedagogica ontwikkelde in de afgelopen jaren de methodiek 'Opvoedebatten met Marokkaanse vaders'. Via deze methodiek raken veel Marokkaanse vaders met elkaar in gesprek over vaderschap en opvoeding. De debatten sterken hen als opvoeders. In deze methodiekbeschrijving leest u vanuit welke achtergrond de opvoedebatten zijn ontwikkeld, wat ze inhouden, waarom ze goed aansluiten bij Marokkaanse vaders en wat er nodig is voor de uitvoering. Onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut en Hogeschool Inholland spraken hiervoor met de ontwikkelaars, uitvoerders, sleutelinformanten en vaders zelf. Ook observeerden ze bij debatten. De publicatie kwam tot stand met steun van ZonMw, Stichting Kinderpostzegels Nederland en DMO Amsterdam. Bij Trias Pedagogica is de complete methodiek (boek en dvd's) te bestellen.

